

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ПІДТРИМЦІ МАЛОГО ТА
СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент 2-го курсу, групи 672 заочної
форми навчання, спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Клець Тарас Тарасович _____

Керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри
фінансів і кредиту

Нікіфоров Петро Опанасович _____

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 6 від «20» листопада 2024 року
Зав. кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ Й МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	7
1.1. Основні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу	7
1.2 Роль банківської системи у підтримці малого та середнього бізнесу	14
1.3 Фінансові інструменти банківської системи для малого та середнього бізнесу під час економічних криз	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЯВИЩ	31
2.1. Сучасний стан малого та середнього бізнесу в Україні	31
2.2 Фінансово-кредитні інструменти банківської системи у підтримці розвитку малого та середнього бізнесу	39
2.3 Вплив кризових явищ в економіці на фінансову підтримку малого та середнього бізнесу	48
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СФЕРІ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	60
3.1. Зарубіжний досвід впливу банківської системи на підтримку малого та середнього бізнесу під час економічних криз	60
3.2. Проблеми банківської системи в сфері підтримки малого та середнього бізнесу	67
3.3. Інновації у сфері банківської підтримки малого та середнього бізнесу ...	72
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	91

АНОТАЦІЯ

Клець Т.Т. Роль банківської системи у підтримці малого та середнього бізнесу під час економічних криз. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У роботі аналізується роль банківської системи у підтримці малого та середнього бізнесу під час економічних криз.

Здійснено комплексний аналіз існуючої практики банківських послуг, спрямованих на малі та середні підприємства під час кризових ситуацій, на основі порівняльного аналізу банківництва розвинених країн із банківською системою України.

Розглядаються чинники, які впливають на доступність кредитів для малого та середнього бізнесу, а також описуються рекомендації щодо поліпшення фінансової підтримки в цих умовах.

Ключові слова: малий та середній бізнес, банківська система, фінансові інновації, банківський кредит, кредитоспроможність позичальника, державні програми кредитної підтримки, монетарна політика в умовах війни.

ANNOTATION

Klets Taras. The role of the banking system in supporting small and medium-sized businesses during economic crises. Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in the specialty 072 Finance, banking and insurance. Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The paper analyzes the role of the banking system in supporting small and medium-sized businesses during economic crises.

A comprehensive analysis of the existing practice of banking services aimed at small and medium-sized enterprises during crisis situations was carried out, based on a comparative analysis of banking in developed countries with the banking system of Ukraine.

Factors affecting the availability of loans for small and medium-sized businesses are considered, and recommendations for improving financial support in these conditions are also described.

Keywords: small and medium business, banking system, financial innovations, bank credit, borrower's creditworthiness, state credit support programs, monetary policy in wartime.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **Т.Т.Клець**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах глобальних економічних трансформацій та нестабільності фінансових ринків, питання підтримки малого та середнього бізнесу набувають особливої актуальності. Малий та середній бізнес (МСБ) визнається важливою ланкою у розвитку національних економік, але водночас, він вразливий до впливу економічних криз та фінансових турбулентностей. Банківська система відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової підтримки та стійкості МСБ під час економічних криз.

У кваліфікаційній роботі аналізується роль банківської системи у стимулюванні, фінансовій підтримці та забезпеченні стійкості малого та середнього бізнесу в умовах економічних криз. Це дослідження є актуальним і важливим з погляду розвитку національної економіки, покращення умов підприємницької діяльності, зменшення безробіття та забезпечення стабільності фінансової системи.

Світова економіка регулярно зіштовхується з фінансовими кризами та нестабільністю, такими як фінансова криза 2008 року чи економічна дестабілізація під час глобальних криз, таких як пандемія COVID-19, війна з Росією. В таких ситуаціях підприємства МСБ стають особливо вразливими, їхні фінансові потреби збільшуються. Малий та середній бізнес відіграє ключову роль у створенні робочих місць, стимулюючи інноваційний розвиток та підтримуючи конкурентоспроможність економіки. Забезпечення їхньої фінансової стійкості під час криз має стратегічне значення для загального економічного добробуту. Банки є основними постачальниками фінансових ресурсів для МСБ. Вони надають кредити, забезпечують ліквідність, консультують та надають інші фінансові послуги. Умови, за яких ці послуги надаються під час економічних криз, можуть вирішально вплинути на фінансову стійкість МСБ. В умовах зростаючої складності та непередбачуваності сучасних економічних криз, необхідно шукати нові та більш ефективні підходи до підтримки МСБ. Розуміння та аналіз ролі банківської системи у цьому контексті

є важливим етапом для розвитку ефективних стратегій та заходів підтримки. Усі ці обставини роблять тему дослідження про роль банківської системи у підтримці МСБ під час економічних криз насущною та важливою для подальшого розвитку сучасних економік та бізнесу.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних засад та практичних аспектів ролі банківської системи у забезпеченні фінансової стійкості та розвитку малого та середнього бізнесу в періоди економічних криз. Реалізація мети роботи включає вирішення наступних завдань:

- вивчення й аналіз сутності та характеристик малого та середнього бізнесу;
- дослідження ролі банківської системи у підтримці МСБ у звичайних умовах;
- аналіз впливу економічних криз на МСБ та їх фінансову стійкість;
- оцінку ефективності заходів, які вживають банки для підтримки МСБ під час криз;
- розробку рекомендацій щодо покращення механізмів підтримки МСБ банківською системою в умовах економічних криз.

Об'єктом кваліфікаційного роботи є банківська система у її взаємодіях з підприємствами МСБ.

Предмет дослідження – роль банківської системи у підтримці малого та середнього бізнесу під час економічних криз, включаючи фінансову підтримку, кредитування, консультаційну допомогу та інші механізми сприяння стійкості МСБ в умовах кризових ситуацій.

Методи аналізу. В роботі використовуються різні методи наукового дослідження для вирішення поставлених завдань. Для класифікації малого та середнього бізнесу використовувалися методи синтезу, узагальнення та групування. Для визначення напрямів впливу кредитування малого бізнесу на економіку та виявлення чинників, які впливають на рівень кредитного ризику банку у відносинах з малим бізнесом використовувалися структурно-функціональний, індуктивний та дедуктивний методи. У роботі також

використовувалися аналітичний метод, графічний та табличний методи, метод коефіцієнтного аналізу та інші.

Інформаційна база дослідження. У роботі використовувалися такі джерела та документи: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, статистичні дані та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, інформація від Міністерства фінансів України, документи Міністерства цифрової трансформації України, документи Національного банку України, дані та матеріали Національної платформи малого та середнього бізнесу, інформація від групи Світового банку, документи Європейської комісії, результати наукових досліджень із проблем розвитку малого та середнього бізнесу.

Структура та обсяг роботи. Магістерська дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 90 сторінок. Робота містить 8 таблиць, 7 рисунків, додатки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ Й МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1. Основні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу

При оцінці економічної сутності малого бізнесу в умовах трансформації відзначається загальна тенденція ототожнювати поняття підприємництва з малим бізнесом. Згідно із законодавством України, в якості вихідного використовується термін "мале підприємництво", і, зокрема, в Господарському Кодексі України (ст. 42), підприємництво визначається: «як самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність, яку здійснюють суб'єкти господарювання (підприємці) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку» [8, ст. 42].

В Україні особи, які досягли працездатного віку, включаючи тих, хто має 16 років, можуть бути підприємцями за умови отримання письмової згоди від їхніх батьків, усиновителів або інших уповноважених осіб. Суб'єкти підприємницької діяльності повинні пройти реєстрацію перед державою відповідно до вимог "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців".

«Під час дослідження даної теми виявлено різноманітні дефініції, які використовуються у світі та Україні. Україна використовує поняття "малий бізнес" "мале підприємство" та "мікропідприємництво". У Японії розповсюджене поняття "малі та середні підприємства," в Європі загалом використовується "small business," у Франції "PME" (petites et moyennes entreprises), а в Німеччині "mittelstand" (середній прошарок)» [52].

Дослідники С. С. Говорушко, Т. А. Говорушко та В. Л. Буняк в своїх роботах пропонують таку дефініцію малого бізнесу: "діяльність суб'єктів економіки при чітко встановлених умовах... законом, державними органами, або іншими представницькими організаціями". Н. І. Нечивілова розглядає поняття

малого підприємництва як "систему та вид діяльності, які здатні швидко пристосовуватись до змін кон'юнктури ринку, зовнішніх загроз і можливостей за рахунок швидкої перебудови і перегруповання ресурсів." Г. Франовська вважає мале підприємство самостійним суб'єктом ринкової економіки, соціально-економічним інститутом, якому властива "специфіка національних традицій і норм поведінки, психологічного укладу індивідуумів, які здійснюють підприємницьку діяльність, підвищений ступінь ризику, інноваційності, ініціативності"» [41].

«Згідно закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» в Україні встановлено критерії визначення малого бізнесу» [17].

Таблиця 1.1

Критерії визначення МСБ в Україні

Показники	Великі	Середні	Малі
Середня к-сть працівників, осіб	Більше 250	Менше 250	Менше 50
Чистий дохід від реалізації (млн. євро)	Більше 40	Менше 40	Менше 8
Балансова вартість активів (млн. євро)	Більше 20	Менше 20	Менше 4

Складена на підставі закону України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні

До категорії малих підприємств віднесені ті компанії, чиї фінансові показники на дату складання річної фінансової звітності відповідають, принаймні, двом з наступних критеріїв: середня кількість працівників - менше 50; чистий дохід від реалізації (в мільйонах євро) - менше 8; балансова вартість активів (в мільйонах євро) - менше 4.

Середніми підприємствами розглядаються компанії, що на дату складання річної фінансової звітності не відповідають критеріям для малих підприємств та, принаймні, двом з наступних критеріїв: середня кількість працівників - менше 250; чистий дохід від реалізації (в мільйонах євро) - менше 40; балансова вартість активів (в мільйонах євро) - менше 20.

Малий бізнес набуває все більшого поширення і зустрічається набагато частіше, ніж середній або великий. Він присутній на кожній вулиці та в кожному куточку. Багато з товарів, які люди купують, виготовлені малим бізнесом. У країнах, де проблеми безробіття мають серйозний характер, МСБ відіграє особливу роль у структурі промисловості завдяки своїй здатності створювати робочі місця та використовувати робочу силу. Він включає незалежні організації, які не вимагають великих капіталовкладень, мають невелику кількість працівників та часто не потребують використання складної техніки. Вони ідеально підходять для невеликомасштабних проектів, спрямованих на обслуговування місцевої громади та приносять прибуток їхнім власникам.

Рис.1.1 Розподіл обсягу реалізованої продукції України за розмірами підприємств 2020 рік (млрд грн) [59].

У той же час, структура загального обсягу реалізованої продукції в Україні відносно розмірів підприємств поступово змінюється, збільшуючи відсоток обсягів виробництва та продажу продукції (робіт та послуг) серед середніх та малих підприємств, порівняно з великими бізнес-структурами [59].

Розподіл обсягу реалізованої продукції за розмірами підприємств може бути корисним для аналізу економічної ситуації в країні, для визначення внеску різних класів підприємств у ВВП та для прийняття рішень щодо підтримки різних секторів економіки. Точні дані щодо такого розподілу можуть бути зібрані через статистичні агентства, бізнес-асоціації та інші джерела.

МСБ приймає різні форми, і ось три найпоширеніших типи:

- 1) Фізична особа-підприємець (ФОП): В цій формі малого підприємництва одна особа володіє і керує підприємством. Особа, яка обирає цей шлях, відповідає за всі аспекти діяльності, включаючи прибуток і ризики. ФОП може бути приватним підприємцем, що діє на власний ризик і для власної користі.
- 2) Партнерство (товариство): Це угода, в якій дві або більше особи об'єднуються, щоб працювати разом на власному підприємстві. Прибуток від діяльності розподіляється між партнерами згідно угоди. Партнерство може бути більш складним від ФОП і включати різні типи діяльності та розподіл обов'язків між партнерами.
- 3) Корпорація: Корпорація має більш формальну структуру і може включати декілька власників (акціонерів). Власники, зазвичай, виступають як посадові особи корпорації та отримують заробітну плату. Одні з основних переваг корпорації - можливість продавати акції для привертання інвестиційного капіталу. Крім того, посадові особи корпорації не несуть персональної відповідальності за борги фірми.

Права і обов'язки власників МСБ залежать від характеру їхніх компаній. Вони займаються плануванням, управлінням фінансами та маркетингом. Для успішної діяльності власники повинні бути готові до фінансових ризиків, відомі на ринку і вміти адаптуватися до змін, створюючи нові продукти та послуги або використовуючи інноваційні підходи. Наймаючи працівників, вони також повинні керувати їхньою роботою та навчати їх. Різні форми малого бізнесу включають в себе різні рівні відповідальності та можливості, і власники вибирають той, який найкраще відповідає їхнім цілям і ресурсам.

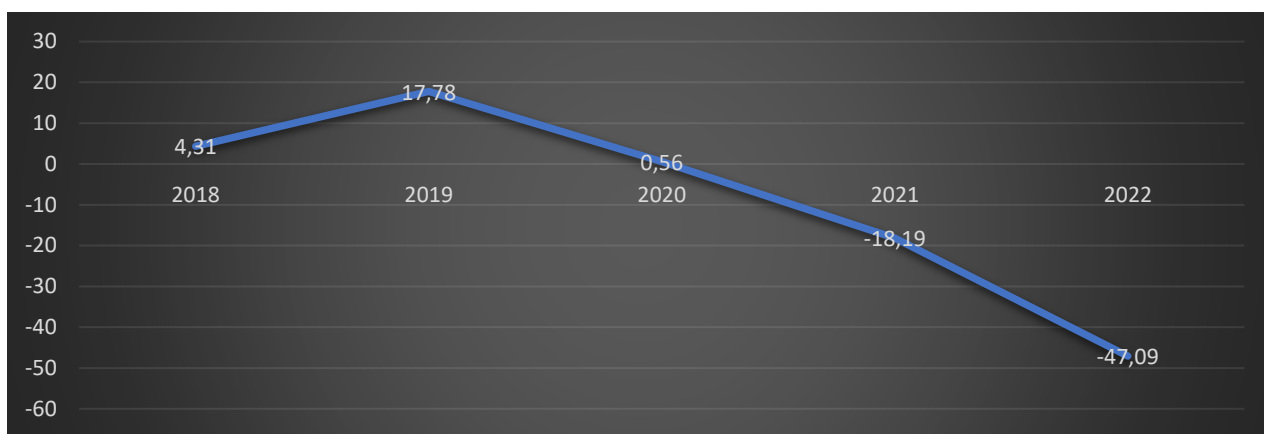

Рис. 1.2 Динаміка темпів приросту капітальних інвестицій МСБ

Динаміка темпів приросту капітальних інвестицій у малий та середній бізнес (МСБ) може залежати від багатьох факторів, таких як економічна ситуація в країні, рівень підтримки та стимулювання МСБ, інвестиційна активність підприємств, доступність фінансування та інші чинники. Динаміка таких темпів може аналізуватися за допомогою статистичних даних, які збираються відповідними урядовими організаціями та дослідницькими установами.

Ось кілька можливих тенденцій щодо динаміки темпів приросту капітальних інвестицій у МСБ:

- 1) Залежність від економічної ситуації: Зазвичай, капітальні інвестиції у МСБ корелюють з загальною економічною ситуацією в країні. У періоди економічного зростання інвестиції зазвичай зростають, тоді як в умовах економічної нестабільності або спаду інвестори можуть бути більш обережними.
- 2) Політика підтримки МСБ: Різні заходи, такі як податкові пільги, гранти, кредити під вигідні умови, можуть збільшити інтерес і здатність МСБ залучати капітальні інвестиції.
- 3) Інвестиційна активність МСБ: Самі МСБ можуть бути більш або менш активними у плані пошуку інвестицій та розширення своєї діяльності. Якщо МСБ виявляють великий інтерес до розвитку та розширення бізнесу, це може призвести до зростання капітальних інвестицій.

Динаміку можна аналізувати за допомогою порівняння даних про капітальні інвестиції в МСБ протягом кількох років, обчислення темпів зростання та спаду і вивчення факторів, що впливають на цю динаміку.

Малий та середній бізнес (МСБ) відіграють важливу роль у господарському розвитку країн і мають різноманітні функції. Основні функції малого та середнього бізнесу включають такі аспекти:

1. Створення робочих місць: МСБ зазвичай є важливим джерелом створення нових робочих місць у економіці. Вони найчастіше наймають місцевих жителів, сприяючи зменшенню безробіття.
2. Збільшення доходів населення: МСБ надають можливість людям отримувати стабільний дохід, покращуючи їх економічне становище і забезпечуючи різноманітні можливості для самозайнятості.
3. Забезпечення інновацій: Багато інноваційних ідей та технологій приходять від МСБ. Вони можуть бути більш гнучкими і швидкими в упровадженні нововведень порівняно з великими корпораціями.
4. Задоволення місцевих потреб: МСБ часто краще розуміють потреби і смаки місцевих споживачів і можуть надавати товари та послуги, які відповідають цим потребам.
5. Розвиток місцевих галузей: МСБ можуть бути важливими гравцями в розвитку певних місцевих галузей, сприяючи їхньому зростанню та конкурентоспроможності.
6. Розвиток конкуренції: МСБ створюють конкуренцію на ринку, що сприяє покращенню якості товарів та послуг і зниженню цін на них.
7. Споживча активність: Завдяки створенню нових робочих місць та збільшенню доходів населення, МСБ сприяють збільшенню споживчої активності, що підтримує ринок та розвиток інших галузей економіки.\
8. Диверсифікація економічного портфелю: МСБ можуть розширювати різноманітність галузей та секторів економіки, що зменшує економічний ризик для країни.

9. Регіональний розвиток: МСБ можуть сприяти регіональному розвитку, зменшуючи рівні економічної нерівності між різними регіонами країни.

Основні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу надають важливу базу для розуміння та оцінки цього сектору економіки. Малий та середній бізнес (МСБ) відіграє важливу роль у багатьох економіках світу та мають свої основні риси, які визначають їх важливість і вплив на суспільство. Основні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу можна узагальнити наступним чином:

- Розмір та обсяг діяльності: МСБ характеризуються невеликими розмірами та обсягом виробництва порівняно з великими корпораціями. Їх робоча сила, обсяг продукції і прибуток зазвичай нижчі.
- Спеціалізація та гнучкість: МСБ можуть бути спеціалізовані в різних галузях та секторах економіки. Вони зазвичай виявляють велику гнучкість та здатність до адаптації до змін у попиті та конкурентному середовищі.
- Структура власності: МСБ може бути як сімейним підприємством, так і підприємством з іншою формою власності.
- Важливість для розвитку економіки: МСБ відіграють важливу роль у створенні робочих місць, розвитку нових технологій та інновацій, розширенні внутрішнього споживання і підтримці регіонального розвитку.
- Доступ до фінансових ресурсів: Однією з основних проблем для МСБ є доступ до фінансових ресурсів. Вони можуть потребувати кредитів, інвестицій або підтримки для розвитку та розширення своєї діяльності.
- Споживча база: МСБ часто обслуговують місцеву або регіональну споживчу базу і можуть мати ближчий контакт із споживачами.

Отже, проаналізовано основні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу. Малий та середній бізнес є невід'ємною складовою багатьох економік і відіграють важливу роль у розвитку та стабільності. Вони характеризуються невеликими розмірами та обсягом виробництва, гнучкістю та адаптивністю, спеціалізацією в різних галузях, різноманітністю власності та

структурою власності. Малий та середній бізнес є важливими генераторами робочих місць, стимуляторами інновацій та рушійною силою економічного розвитку. Доступ до фінансових ресурсів залишається однією з основних проблем для МСБ, і ефективна підтримка цього сектору може мати позитивний вплив на загальний стан економіки та соціальне благополуччя.

1.2 Роль банківської системи у підтримці малого та середнього бізнесу

«Малий бізнес відіграє важливу роль у розвитку економіки та вирішенні соціальних проблем. У багатьох розвинених країнах малий та середній бізнес є основою економіки. Він складає значну частку у валовому внутрішньому продукті (ВВП) цих країн. Наприклад, в Італії ця частка становить 70%, у Франції - 52%, а в Польщі - 47%. Україна також стикається з важливістю розвитку малого та середнього бізнесу, хоча наразі внесок цього сектору в ВВП складає лише 16%. Для успішного розвитку малого та середнього бізнесу важливо надавати підтримку ініціативам та направляти грошові кошти в найбільш привабливі галузі бізнесу. Розвиток цього сектору може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя та загальному економічному зростанню» [58].

Стійка та прозора банківська система, яка функціонує ефективно, є важливим фундаментом для сталого економічного розвитку країни. Це стосується як розвинутих, так і розвиваючихся економік. Розглянемо ключові аспекти ролі банківської системи:

1. **Забезпечення фінансової стабільності:** Банківська система відповідає за збереження стабільності фінансового сектору. Вона має контролювати ризики та запобігати фінансовим кризам.
2. **Можливість доступу до фінансових послуг:** Банки надають можливість людям та компаніям отримувати кредити, здійснювати платежі, зберігати

гроші та інші фінансові послуги. Це сприяє економічному зростанню та розвитку.

3. Роль кредитора: Банки надають позики бізнесу, що допомагає йому розвиватися, розширювати діяльність та створювати нові робочі місця. Це особливо важливо для МСБ.
4. Регулювання грошового обігу: Банківська система здійснює контроль над грошовим обігом, що важливо для управління інфляцією та стабільністю цін.
5. Розподіл внутрішнього валового продукту та національного доходу: Банки допомагають в ефективному розподілі національного доходу та внутрішнього валового продукту, надаючи фінансові ресурси тим, хто їх потребує.
6. Регулювання фінансового ринку: Банківська система виступає регулятором фінансового ринку, що сприяє розвитку економіки та створює умови для інвестицій та фінансового зростання.

В цілому, банківська система є надзвичайно важливим компонентом сучасної економіки та суспільства, який впливає на багато аспектів економічного та соціального розвитку країни.

Для розвитку малого та середнього бізнесу важливі вільні грошові кошти, які спрямовуються в найбільш привабливі сфери бізнесу. Застосування кредиту є необхідним елементом ринкової економіки і головним джерелом для стабільної роботи бізнесу.

Важливим стимулом для економічного зростання країни є кредитування інвестиційної діяльності підприємств. Кредит та кредитні відносини є необхідною частиною економічної системи кожної країни. Відсутність власних коштів у суб'єктів господарювання стримує розвиток малого та середнього бізнесу, тому потрібно залучення інших джерел фінансування. Роль банківської системи полягає у фінансовому посередництві між тими, хто має тимчасово вільні кошти, і тими, хто їх потребує. Банки акумулюють тимчасово вільний

капітал суб'єктів господарювання і перерозподіляють його туди, де відчувається дефіцит капіталу. Це взаємовигідна угода, де кредитори отримують процентні доходи за тимчасову передачу грошей іншим особам, а позичальники збільшують свій дохід завдяки розширенню виробництва та комерційної діяльності.

Ефективна банківська система грає важливу роль у соціально-економічному розвитку держави і підтримці малого та середнього бізнесу. З метою реформування банківської системи України враховуючи викладені аспекти, передбачаються наступні заходи:

- Зниження ціни кредиту та розширення доступу до нього для більш широкого кола клієнтів.
- Збільшення обсягів та строків кредитування.
- Вирішення питання щодо пільг при оподаткуванні доходів і використанні прибутку банків.
- Детальна оцінка фінансової стійкості та ефективності господарської діяльності підприємства, включаючи розрахунок можливості раціонального використання і своєчасного погашення позичених коштів.
- Ретельний аналіз ділової репутації клієнтів комерційних банків.

Таким чином, взаємозв'язок між ринком банківських послуг і економічним станом держави вимагає ефективного державного регулювання для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, як основи розвитку економіки країни. Подолання кризових ситуацій у національній економіці та забезпечення макроекономічної стабільності неможливі без ефективного використання потенціалу кредиту та поліпшення державного регулювання розвитку банківської інфраструктури.

Банки надають різноманітні послуги для обслуговування малого та середнього бізнесу, включаючи:

- 1) Овердрафтне кредитування.
- 2) Кредити для поповнення обігових коштів.
- 3) Кредити на придбання обладнання та спецтехніки.

- 4) Кредити на придбання комерційної нерухомості.
- 5) Кредити на придбання транспортних засобів.
- 6) Кредити під заставу депозитів.
- 7) Кредитні лінії для поповнення обігових коштів.
- 8) Авалювання векселів та інші фінансові послуги.

Україна має проблему доступу малого та середнього бізнесу до фінансово-кредитних ресурсів. Висока вартість кредитів є однією з основних причин цієї ситуації. Мінімальний "пільговий" відсоток становить приблизно 14%, і цей тариф пропонує лише один банк, в той час як середня вартість кредиту складає близько 20%.

«Журнал "Бізнес" активно вивчає взаємодію малого та середнього бізнесу з банківською системою. Українські банки, що найкраще обслуговують малий та середній бізнес, включають такі установи, як Укрсиббанк, Kredobank, ProCredit Bank, ПУМБ, Правекс-Банк, Укргазбанк, Ощадбанк, ПриватБанк, та ОTRbank. Укргазбанк був визнаний "Вибором підприємців 2020 року" і приділяє особливу увагу екологічним та енергоефективним проектам, "зеленим технологіям", використанню вторинної сировини, альтернативній енергії та збереженню навколишнього середовища» [50].

Банк в Україні вперше представив лінійку "ЕКО-продуктів," що надає клієнтам можливість отримати додаткову лояльність у вигляді "ЕКО-надбавки" до депозитних програм у розмірі 0,5% в національній валюті та 0,25% в іноземній валюті. Також банк знизив процентні ставки по кредитних програмах. Серед вітчизняних банків найкращі умови для малого та середнього бізнесу пропонують Укрексімбанк та Ощадбанк з процентними ставками 20% та 20,15% на кредити терміном до 5 років. Ощадбанк також активно бере участь у державній програмі підтримки малого та середнього бізнесу "Доступні кредити 5-7-9%." Серед іноземних банків в Україні, які активно підтримують малий та середній бізнес, можна виділити УкрСиббанк BNP Paribas Groupe, одного з найбільших іноземних банків України, що бере участь в програмі Німецько-

українського Фонду та надає кредити під 13,9% річних терміном до 10 років, а також Kredobank, що пропонує кредити під 16,9% терміном до 7 років. Для фінансування малого та середнього бізнесу в Україні існують програми, що дозволяють зменшити вартість позик, в рамках співпраці з різними іноземними фондами та структурами, такими як Німецько-український Фонд, Фонд Western NIS, Європейський інвестиційний Фонд і інші. Ці програми надають можливість отримати компенсацію процентних ставок за кредитами під бізнес-проекти, компенсацію лізингових платежів та розширення програми мікрокредитування, сприяючи розвитку відповідної інфраструктури підтримки.

Кризові явища в світовій та вітчизняній економіці мали значний вплив на банківський сектор економіки, який в свою чергу впливає на функціонування малого і середнього бізнесу в Україні. Малий бізнес в Україні не завжди отримує належне визнання з боку держави та часто розглядається лише як джерело доходів для державного бюджету. Проте малий та середній бізнес має важливе значення у таких аспектах:

- 1) Зайнятість населення: Малий бізнес може створювати нові робочі місця і вирішувати проблему безробіття.
- 2) Гнучкість економіки: Малий бізнес може швидко реагувати на зміни у кон'юктурі ринку та внести свою частку у виробництво популярних товарів та послуг.
- 3) Конкурентне середовище: Розвиток малого бізнесу сприяє конкуренції на ринку, обмежує можливості для монополій та стимулює виробництво товарів і послуг, які задовольняють потреби споживачів.
- 4) Темпи економічного зростання: Малий бізнес може прискорити інноваційні та комерційні ідеї, що сприяє економічному зростанню.

Важливим для малого бізнесу в Україні є спрощена система оподаткування, обліку та звітності, яка сприяє полегшенню податкового тягару для підприємців. Це може сприяти покращенню умов для розвитку малого бізнесу та сприяти його ролі у вирішенні економічних проблем країни.

Банки грають важливу роль у фінансуванні малого і середнього бізнесу, але існує ряд чинників, які обмежують їхню діяльність та можливості для підприємців. Проте, також важливо враховувати інші аспекти та чинники, що впливають на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні.

Ось деякі з них:

- Податкова політика: Високий податковий тягар та недостатня податкова стимуляція для малого бізнесу можуть ускладнювати функціонування підприємств. Потребується спрощена та стимулююча система оподаткування для підприємців.
- Корупція: Висока рівень корупції може здаватися перешкодою для розвитку бізнесу та збільшувати витрати на підприємницьку діяльність.
- Надмірні регуляції: Переповненість регуляторними обмеженнями та нормами може призвести до втрати часу та ресурсів для бізнесу.
- Відсутність фінансової підтримки: Відсутність доступу до фінансування для малих і середніх підприємств є серйозною проблемою.
- Економічна нестабільність: Нестабільність валютного курсу та інші економічні труднощі можуть впливати на бізнес-плани та фінансову стабільність підприємств.

Розв'язання цих проблем та створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні вимагає комплексного підходу та спільних зусиль з боку уряду, банків та підприємців.

Реформування банківської системи є надзвичайно важливим аспектом для сталого розвитку економіки та суспільства загалом. Банки грають ключову роль у перерозподілі грошових коштів і забезпеченні платіжної системи. Від їхньої ефективності залежить розвиток різних галузей і регіонів. Банківська система виступає важливою ланкою у забезпеченні поточних потреб бізнесу і наданні інвестицій для розвитку. Для подолання проблем банківської системи варто розробити комплексний механізм підтримки, що включає п'ять основних блоків: фінансовий, податковий, організаційний, кадровий та економічний. Кожен з цих

блоків має включати заходи, спрямовані на підвищення стійкості банківської системи і покращення її впливу на ефективність економіки. Це важливий крок у забезпеченні стабільності фінансової системи та сприянні розвитку економіки.

Інший важливий аспект полягає у високій вартості кредитів, яка перевищує середні рівні рентабельності виробництва. В Україні ставки за валютні кредити для малого бізнесу можуть сягати 25%, а за кредити в національній валюті - від 22% до 35% щорічно. Фахівці вважають, що валютна ставка понад 20% робить кредит не вигідним, від 14% до 20% - це баланс між рентабельністю і витратами, а за ставкою від 12% до 14% підприємці відчують певну стабільність, але цього недостатньо для значущого приросту МСБ.

Причини цієї ситуації можна пояснити декількома чинниками. З одного боку, банки стикаються з відсутністю доступу до сучасних фінансових технологій і недостатньою ліквідністю. З іншого боку, високі кредитні ризики впливають на ставки. У банківському середовищі не дуже популярне кредитування малого сільського бізнесу, і це пов'язано із політикою Національного банку України. Згідно з його нормами, резерви для незабезпечених кредитів фактично формуються за рахунок чистого прибутку банків, тому більшість банків вимагає нерухомість як заставу.

Крім того, ризиком є недостатня прозорість діяльності багатьох малих підприємств, які надають перевагу тіньовій сфері. У відносинах з ненадійними позичальниками не існує ефективного механізму повернення кредиту. Таким чином, доступ до кредитних ресурсів для малого бізнесу ускладнений або навіть неможливий в існуючих умовах. Посилення ролі банківського кредиту є важливим завданням у сфері фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу. Державні банки України вже пропонують низку фінансових та консультаційних продуктів для підтримки малого та середнього бізнесу.

Рис. 1.3 Структура кредитування МСБ банками України

Дані рис. 1.3 свідчать, що кредитування надається в першу чергу для суб'єктів малого підприємництва, а це свідчить про важливу роль банківської системи у підтримці розвитку МСБ, що має суттєвий вплив на економіку та соціальний розвиток країни. Однак важливо, щоб цей процес був справедливим та ефективним, забезпечуючи МСБ доступ до кредитів за конкурентоспроможними умовами та дотримуючись найкращих практик кредитування та кредитного ризику.

Банківська система є однією з найсуттєвіших складових економіки, в якій акумулюється фінансовий капітал, що розподіляється поміж різними галузями та регіонами. Банки не лише обслуговують поточні та інвестиційні потреби МСБ, але також є ключовим елементом розрахункових та платіжних механізмів господарської системи країни. Стан банківської системи впливає на розвиток економіки та суспільства в цілому. Банківська система є невід'ємною частиною економічної системи країни, яка включає в себе різні кредитні установи, кожна з яких виконує свої функції та здійснює банківські операції. Таким чином, потреби суспільства у банківських послугах мають бути повністю задоволені. Для вирішення проблем банківської системи можна розробити комплексний механізм підтримки її стійкості, який включає п'ять основних напрямків: фінансовий, податковий, організаційний, кадровий та економічний. Кожен з цих напрямків містить в собі заходи, спрямовані на підвищення стійкості банківської системи та подальше підвищення ефективності економіки.

1.3 Фінансові інструменти банківської системи для малого та середнього бізнесу під час економічних криз

Під час економічних криз банківська система грає важливу роль у підтримці малого та середнього бізнесу (МСБ). Важливо мати на увазі, що МСБ є важливим ланцюжком у структурі економіки та сприяють її стійкості та розвитку. Розглянемо фінансові інструменти, які банки можуть використовувати для надання підтримки МСБ під час кризи.

Першим важливим фінансовим інструментом є програми державної гарантії. Уряд може встановлювати програми, які надають гарантії для кредитів, наданих МСБ банками. Це допомагає знизити кредитний ризик для банків та створює додатковий стимул для виділення кредитів МСБ під час економічних труднощів.

Другим фінансовим інструментом є створення спеціальних ліній кредитування для МСБ. Банки можуть пропонувати ці лінії зі зниженими процентними ставками або іншими пільгами, що допомагає МСБ зберегти доступ до фінансування під час кризи.

Під час кризи банки можуть перерозподіляти свої кредитні ресурси. Це означає збільшення виділення кредитів МСБ, щоб задовольнити зростаючий попит на фінансування у цьому секторі. Це особливо важливо, оскільки МСБ відчуває ефект кризи.

Банки також можуть надавати МСБ фінансові консультації та підтримку. Підприємці можуть отримувати поради щодо управління фінансами, оптимізації фінансових потоків та інших питань, які стосуються фінансів.

У важких економічних умовах банки відіграють важливу роль у підтримці МСБ. Вони можуть використовувати різноманітні фінансові інструменти, такі як державні гарантії, спеціальні лінії кредитування та фінансові консультації, для підтримки малого бізнесу у складних умовах. Ці інструменти допомагають малому та середньому бізнесу пережити кризу та зберегти стабільність свого бізнесу, що є важливим для загального економічного благополуччя.

Приклади застосування кожного фінансового інструмента під час економічних криз в Україні:

- 1) Програми державної гарантії: Програми державної гарантії в Україні були важливим інструментом для підтримки МСБ під час економічних криз. Уряд видавав гарантії для кредитів, наданих банками МСБ. Ці гарантії допомагали знизити ризик для банків та стимулювали їх до надання кредитів МСБ. Наприклад, під час кризи 2008 року та наслідків світової фінансової кризи, Україна запровадила програми державної гарантії, які сприяли збільшенню доступності кредитів для МСБ та допомагали підтримати їх фінансову стабільність.
- 2) Спеціальні кредитні програми: Банки в Україні створювали спеціальні кредитні програми для МСБ під час економічних криз. Ці програми включали кредити зі зниженими процентними ставками та інші пільги. Наприклад, під час кризи 2020 року, українські банки запровадили програми кредитування під 5-7% річних для МСБ, що допомогло підприємцям отримати доступне фінансування для подолання фінансових труднощів.
- 3) Проведення фінансових консультацій: Банки в Україні надавали МСБ фінансові консультації під час економічних криз. Це включало в себе поради щодо управління кризовою ситуацією, оптимізації фінансових потоків та стратегій виходу з кризи. Фінансові консультації були важливим інструментом для допомоги МСБ вирішувати фінансові проблеми та розвивати стратегії виживання.
- 4) Реструктуризація кредитів: Під час кризи банки в Україні допомагали МСБ реструктурувати їхні кредити. Це включало в себе зміни графіків платежів та інших умов кредитів, щоб підтримати ліквідність. Реструктуризація кредитів дозволяла МСБ пережити складні періоди та підтримувати платоспроможність.
- 5) Збільшення моніторингу кредитних операцій: Банки посилювали моніторинг кредитних операцій з МСБ, щоб вчасно виявляти можливі

проблеми та ризики. Це допомагало банкам приймати вчасні заходи для зменшення кредитного ризику.

- 6) Фінансові інструменти для управління ризиками: Банки надавали МСБ фінансові інструменти для управління різними видами ризиків, включаючи валютний ризик та інші фінансові ризики. Це допомагало МСБ захищати свою фінансову стабільність в умовах економічних турбулентностей.
- 7) Посилення підтримки грошових потоків: Банки надавали послуги з факторингу та лізингу для полегшення грошових потоків МСБ та підтримки ліквідності.

Ці фінансові інструменти використовувалися в Україні для підтримки МСБ під час різних економічних криз, допомагаючи їм виживати та забезпечувати стійкість свого бізнесу.

Як зазначено Кабінетом міністрів України: "Малий та середній бізнес грає ключову роль в українській економіці, приносячи близько 64% доданої вартості, займаючи 81,5% працівників у суб'єктів господарювання та сплачуючи 37% податкових надходжень". З метою створення нових можливостей для малого та середнього бізнесу, сталого розвитку економіки України та, в результаті, підвищення рівня зайнятості населення через збереження і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць з гідними умовами праці, була запропонована реформа. Ця реформа передбачала реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу з наступними основними напрямками: забезпечення доступу до фінансових ресурсів, забезпечення доступу до ринків збуту, створення інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Фінансовим інструментом, який має прямий вплив на розвиток малого та середнього бізнесу, є інвестиції. Сьогодні інвестиційна привабливість України залишається низькою через ризикований інвестиційний клімат. Недосконалість судової системи, політична та економічна нестабільність в країні створюють негативний вплив на інвестиційний клімат.

У таких умовах держава може взяти на себе роль гаранта стабільності законодавства щодо інвестиційної діяльності. Вона може ініціювати створення

інституційних інструментів для регулювання інвестиційної діяльності, удосконалення податкового законодавства, спрямованого на застосування об'єктивних податкових важелів для підтримки малого та середнього бізнесу, збереження стійкості національної валюти, зниження темпів інфляції і припинення витоку капіталу з країни.

Проте проблемами державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні є відсутність довгострокової, дієвої та узгодженої за цілями і результатами стратегії розвитку МСБ. У такій стратегії фінансові механізми повинні бути ретельно узгоджені відповідно до їхнього впливу та включати в себе відповідні інструменти, принципи та пріоритети.

На сьогоднішній день, відповідно до Закону України "Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні", держава зобов'язана гарантувати стабільність умов для провадження господарської діяльності під час впровадження інвестиційних проектів із значними інвестиціями, які здійснюються на підставі спеціальних інвестиційних договорів та дотримання прав і законних інтересів заявників і інвесторів із значними інвестиціями. Проте важливо відзначити, що значні інвестиції можуть бути доступними головним чином для великого бізнесу, оскільки вони мають достатньо ресурсів для забезпечення укладення інвестиційних договорів. Малий та середній бізнес, у свою чергу, часто повинен гарантувати умови для провадження своєї господарської діяльності самостійно. Фінансовим інструментом, який може бути використаний МСБ є доступ до фінансових кредитних ресурсів. Згідно з чинним законодавством, фінансова підтримка для суб'єктів малого бізнесу на державному рівні реалізується через бюджетну програму "Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва", головним розпорядником та відповідальним виконавцем якої є Державна регуляторна служба України. Проте, на практиці, такий вид фінансової державної підтримки, на жаль, не надається малому та середньому бізнесу, оскільки видатки на цю бюджетну програму на 2023 рік відсутні.

Слід відзначити, що на сьогоднішній день обсяг фінансових ресурсів, виділених з державного бюджету на підтримку та розвиток малого та середнього бізнесу, є обмеженим. Разом з тим, існують певні труднощі щодо отримання кредитів, оскільки не в усіх випадках підприємці відповідають критеріям для участі у програмах кредитування. Згідно із даними Фонду розвитку підприємництва, з 50 000 укладених договорів про кредитування, близько 30 300 заявок було відхилено [13].

Україна має позитивний досвід підтримки малого та середнього бізнесу на регіональному рівні, завдяки програмам розвитку МСБ, які фінансуються коштами обласних бюджетів, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування. Однак існування обмежувальних заходів, введених для запобігання поширенню COVID-19, і агресія Росії на території України, призвели до зворотного руху розвитку малого та середнього бізнесу.

Фінансування програм розвитку малого та середнього бізнесу на регіональному рівні стало недостатнім через перерозподіл фінансових ресурсів на інші екстрені потреби. Такі обставини обмежили можливості використання фінансових механізмів для розвитку МСБ і обмежили їхню роль на регіональному рівні на користь підтримки малого та середнього бізнесу.

З метою залучення додаткових фінансових ресурсів, багато міських рад в Україні активно вступають у співпрацю з міжнародними інституціями. Наприклад, Київська міська рада уклала меморандум про співпрацю з Європейським інвестиційним банком з метою реалізації міських інвестиційних інфраструктурних проєктів та залучення фінансових ресурсів на підтримку критичної інфраструктури столиці. Крім того, проведення щорічних Київських інвестиційних форумів допомагає залучати потенційних інвесторів [13].

Для фінансової підтримки приватних суб'єктів мікро, малого та середнього бізнесу в Україні був створений Фонд розвитку підприємництва, який операційно взаємодіє з українськими банками, лізинговими компаніями, фінансово-кредитними установами та іншими постачальниками фінансових послуг з метою підтримки розвитку фінансового сектору та підприємництва в Україні [11].

Зазначені державні фінансові інституційні інструменти підтримки підприємництва, зокрема малого бізнесу, не завжди повністю врегульовані в законодавстві та мають обмеження щодо самостійного визначення засад грантової та операційної діяльності. Крім того, важливим є контроль за цільовим використанням фінансових ресурсів та аналіз їх ефективності щодо досягнення очікуваних змін у діяльності малого та середнього бізнесу.

Сьогодні Фонд розвитку підприємництва в Україні грає значущу роль у кредитуванні та підтримці підприємництва. Він є адміністратором фінансових інструментів, таких як Державна програма "Доступні кредити 5-7-9 %", завдяки якій українці отримали понад 63 мільярди гривень кредитів від банків, та Урядова програма "Доступний фінансовий лізинг 5-7-9 %". Ці програми були розроблені та запропоновані суб'єктам малого та середнього підприємництва з метою стимулювання їх інвестиційної активності.

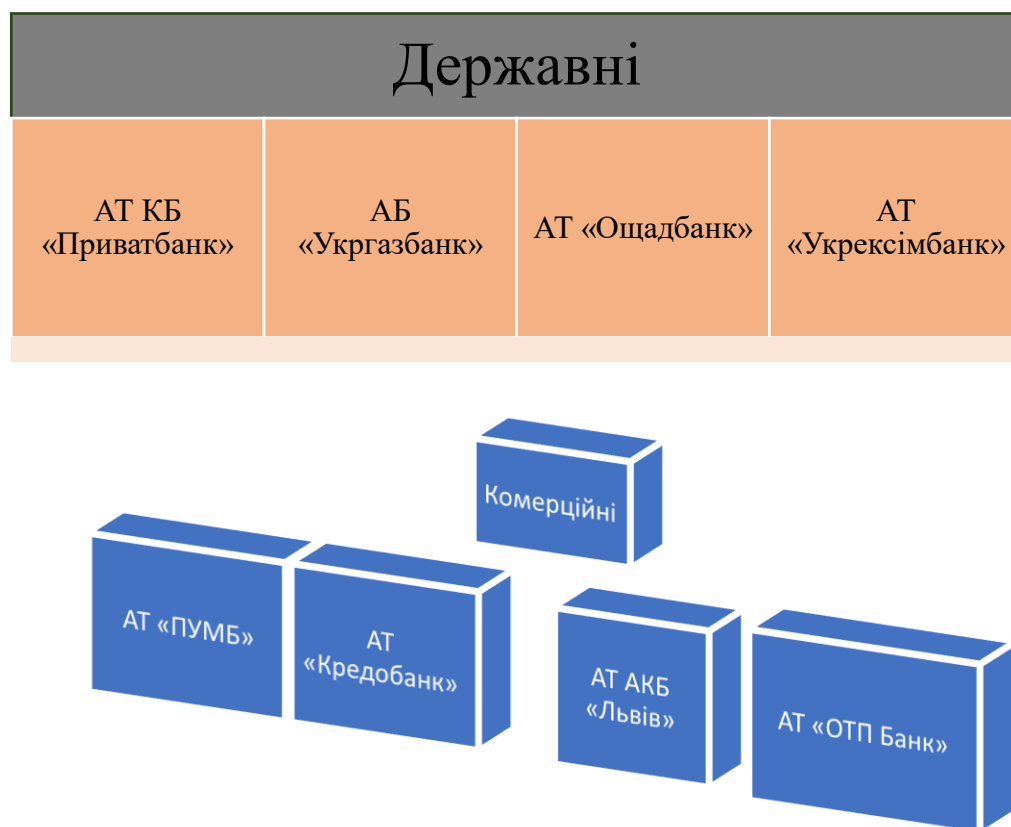

Рис. 1.4 Банки-партнери програми «Доступні кредити 5-7-9%»

Дивлячись на рис. 1.4 ми бачимо, що в Україні банками-партнерами програми "Доступні кредити 5-7-9 %" є 4 державних банки, а також комерційні банки, з якими укладено договори про співробітництво. Ця програма розроблена для надання підтримки підприємствам шляхом надання кредитів під зменшені процентні ставки, що сприяє стимулюванню інвестиційної активності та розвитку бізнесу в Україні.

Висновки до розділу 1

У даному розділі дипломної роботи було розглянуто теоретичні аспекти взаємодії банківської системи та сектору малого та середнього бізнесу. Описано ключові поняття та принципи функціонування обох суб'єктів економіки, а також їх взаємозв'язок. Визначено важливі ролі, які вони відіграють у структурі економіки, а також особливості спільної діяльності.

Аналіз взаємодії банківської системи і малого та середнього бізнесу з точки зору теорії дозволив зрозуміти, що ця взаємодія є важливою складовою стабільності фінансової системи та розвитку підприємництва. З'ясовано, що банки виступають у ролі фінансових посередників, які забезпечують доступ до необхідних фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу. Проведено аналіз факторів, що впливають на цю взаємодію, включаючи ризики та можливості для обох сторін.

За результатами дослідження, слід наголосити що:

- 1) Банки виступають важливими фінансовими посередниками, які забезпечують доступ до необхідних фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу. Це сприяє зростанню малого бізнесу, створенню нових робочих місць та розвитку економіки в цілому.
- 2) Взаємодія банків та сектору МСБ має свої власні виклики та можливості. Підприємства малого та середнього бізнесу можуть стикатися з обмеженнями у доступі до фінансових ресурсів, а також ризиками, пов'язаними з поганим кредитним керуванням.
- 3) Регуляторні аспекти також важливі в контексті взаємодії банків та сектору МСБ. Регулювання та нагляд повинні створити комфортне середовище для обох сторін та сприяти взаємодії між ними. Розуміння теоретичних аспектів цієї взаємодії надають базу для подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо поліпшення співпраці між банками та сектором МСБ.

Висновки даного розділу підкреслюють важливість розвитку співпраці між банками та сектором МСБ для стабільності фінансової системи та розвитку економіки загалом. Детальний аналіз теоретичних аспектів взаємодії надає основу для подальших досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо поліпшення цієї взаємодії. У подальших розділах дипломної роботи буде розглянуто практичний аспект цієї проблематики та розроблені конкретні рекомендації для покращення співпраці між банками і сектором МСБ.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ЯВИЩ

2.1. Сучасний стан малого та середнього бізнесу в Україні

Сучасний стан малого та середнього бізнесу в Україні визначається різними факторами, включаючи економічну, правову, соціальну та політичну обстановку в країні. До основних аспектів цього стану можна віднести:

- 1) Економічний контекст: Малий та середній бізнес в Україні грає важливу роль у формуванні економіки країни. Проте, економічні труднощі, зокрема інфляція, девальвація гривні та економічна нестабільність, створюють виклики для цього сектору.
- 2) Підтримка уряду: Уряд України приділяє увагу розвитку малого та середнього бізнесу шляхом впровадження різноманітних програм та пільг, таких як податкові пільги та кредитування під низькі відсотки. Проте, ефективність цих заходів не завжди є задовільною через бюрократичні обмеження та корупцію.
- 3) Інфраструктура та доступ до фінансування: Недостатня розвиненість інфраструктури, а також обмежений доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу ускладнюють їх розвиток.
- 4) Конкурентність: Малі та середні підприємства в Україні змушені конкурувати на внутрішньому та міжнародному ринках. Зміцнення конкурентоспроможності та інновацій стає важливою задачею для цього сектору.
- 5) Кадровий резерв: Україна має великий кадровий потенціал, але не завжди може забезпечити високий рівень освіти та підготовки фахівців для потреб малого та середнього бізнесу.

- 6) Електронна та цифрова трансформація: Розвиток інформаційних технологій надає можливості для впровадження ефективних бізнес-процесів та взаємодії з клієнтами.
- 7) Екологічна відповідальність: Зростаюча увага до екологічних питань створює попит на стало розвиваючі та екологічно чисті підприємства.

Загалом, малий та середній бізнес в Україні є важливим фактором економічного розвитку та стабільності. Проте, для досягнення свого повного потенціалу, цей сектор потребує подальшої підтримки у вигляді спрощення бюрократичних процедур, розвитку інфраструктури, підвищення кваліфікації кадрів та забезпечення рівних умов для конкуренції на ринках.

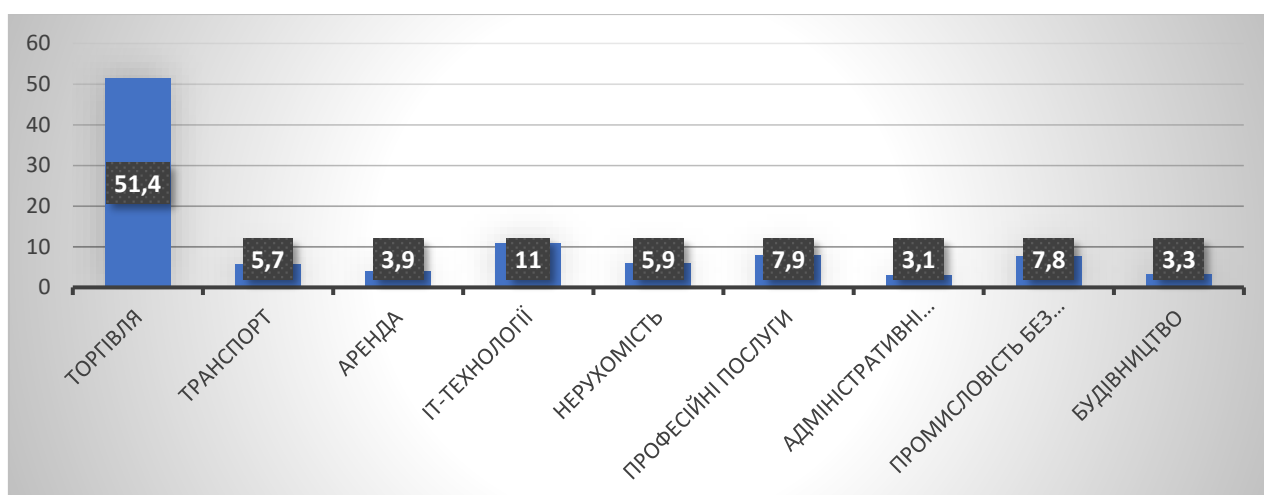

Рис. 2.1 Галузевий розподіл МСБ в Україні (%) [11].

На рис. 2.1 відображена інформація про структуру сектору МСБ в Україні. Торівля дійсно займає найбільшу долю на ринку, становлячи 51% сектору підприємництва. Крім того, ІТ-технології і промисловість також є значущими галузями, які становлять 11% і 8% відповідно. Ці дані свідчать про різноманітність підприємницької діяльності в Україні та важливу роль торгівлі та інноваційних галузей, таких як ІТ, в економіці країни.

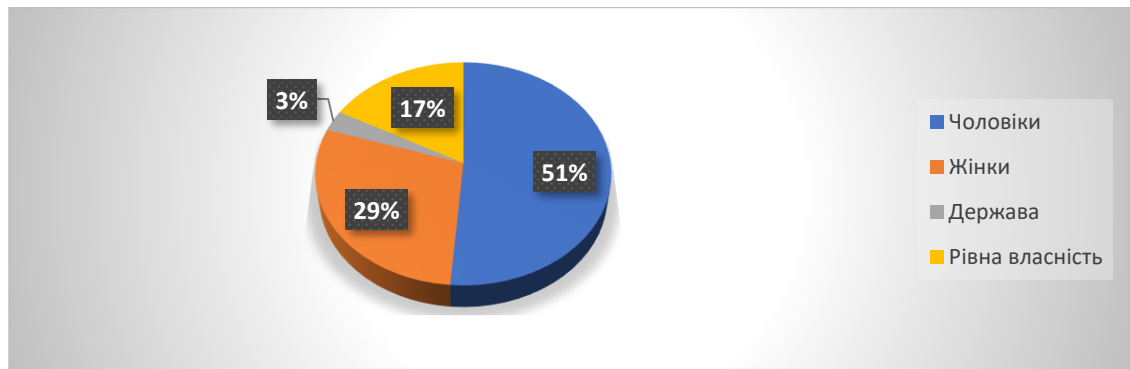

Рис. 2.2 Структура власності МСБ в Україні

Рисунок 2.2 показує цікаву картину стосовно власності МСБ в Україні. За даними рисунка, чоловіки володіють більшістю підприємств, а саме 51,3%, тоді як жінки володіють 28,7% з них. Держава володіє 3% підприємств, і решта 17% є у спільній власності чоловіків і жінок. Також важливо відзначити, що жінки, імовірно, більше представлені в галузях, що надають послуги, тоді як чоловіки володіють більшістю підприємств, які спеціалізуються на виробництві товарів або технологіях. Це може свідчити про гендерну нерівність в розподілі власності у сфері підприємництва в Україні і може бути предметом подальших досліджень.

Таблиця 2.1

Кількість зайнятих на підприємствах

Роки	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення			
						2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020
Малі	1 658 941	1 640 997	1 746 574	1 703 047	1 775 185	-17 944	105 577	-43 527	72 138
Середні	2 593 081	2 744 176	3 052 616	3 088 410	2 967 783	151 095	308 440	35 794	-120 627
Великі	1 560 900	1 574 301	1 608 347	1 574 647	1 648 692	13 401	34 046	-33 700	74 045
Усього	5 812 922	5 959 474	6 407 537	6 366 104	6 391 660	146 552	448 063	-41 433	25 556

Аналіз таблиці 2.1 підтверджує, що малі підприємства мають найбільший приріст. Це свідчить про тенденцію до зростання цього сектору бізнесу в Україні. Також таблиця вказує, що найбільша кількість зайнятих працівників припадає на малі та середні підприємства, що свідчить про важливу роль цього сектору у забезпеченні робочих місць для населення. У той же час, кількість великих підприємств суттєво не змінилася, що може вказувати на меншу динаміку цього

сектору в економіці. Загалом, цей аналіз свідчить про важливу роль малого та середнього бізнесу в Україні, який забезпечує ріст та розвиток економіки та створює значну кількість робочих місць.

Таблиця 2.2

Кількість діючих підприємств

Роки	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення			
						2018/2017	2019/2018	2020/2019	2021/2020
Малі	322 920	339 374	362 328	355 708	352 722	16 454	22 954	-6 620	-2 986
Середні	14 937	16 057	17 751	17 602	17 502	1 120	1 694	-149	-100
Великі	399	446	518	512	610	47	72	-6	98
Усього	338 256	355 877	380 597	373 822	370 834	17 621	24 720	-6 775	-2 988

Аналіз таблиці 2.2 підтверджує, що в 2021 році спостерігалось зменшення кількості малих підприємств порівняно з попереднім роком. Втрата 2986 малих підприємств є суттєвою, і ця тенденція свідчить про вплив фінансових проблем та кризової ситуації на підприємства в Україні. Це може бути наслідком обмежень та фінансових труднощів, які стали наслідком кризи, а також інших факторів, які можуть вплинути на фінансовий стан малого бізнесу. Важливо продовжувати аналізувати ці тенденції та шукати способи підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні, щоб забезпечити сталість та розвиток цього важливого сектору економіки.

Результати аналізу сучасного стану малого та середнього бізнесу свідчать про те, що пандемія COVID-19 та ряд протиепідемічних заходів, введених державою у 2020-2021 роках, значно погіршили економічний стан вітчизняних бізнес-суб'єктів. Результати соціологічних досліджень показують, що більшість представників мікробізнесу, аж близько 60%, оцінюють сучасну ситуацію як спад економічної активності.

Зокрема, поза пандемією, бізнес висловлює занепокоєння через відсутність дієвих реформ у сфері антикорупційної політики, затримку в необхідних змінах у податковій та митній сферах, а також у правосудді та правоохоронних органах.

Основні проблеми, які обмежують потенціал сталого розвитку малого та середнього бізнесу, включають обмежені фінансові ресурси та ускладнення фінансування, обумовлені пандемією. Проте, підприємці продемонстрували гнучкість і готовність впроваджувати інновації, цифровізацію та співпрацю з іншими компаніями, що свідчить про їхню готовність адаптуватися до нових умов. Залучення до партнерства та колаборації є однією з активних тенденцій, що сприяє обміну досвідом та розвитку інновацій у бізнес-середовищі.

За думкою експертів Світового Банку, основним обмежуючим фактором для росту малого і середнього бізнесу у всьому світі є обмежений доступ до фінансування. Приблизно 70% всіх МСБ не мають доступу до кредитів, хоча загальні потреби сектору малого і середнього бізнесу оцінюються на рівні 2,6 трлн. доларів США. З урахуванням складних соціально-економічних умов існування нових ризиків, перед якими стоїть сьогодні вітчизняний бізнес, формування цілісного системного підходу до подолання факторів, що ускладнюють доступ малого бізнесу до фінансових ресурсів, має бути одним із стратегічних напрямів державної політики стосовно розвитку МСБ.

Фактори, які негативно впливають на МСБ, включають інфляцію, девальвацію національної валюти, скорочення кредитування та зайвий державний контроль. Нова неоліберальна модель, яку зараз розглядають для подальшої підтримки малого бізнесу, спрямована на максимальне зменшення державного втручання як у процеси регулювання, так і у процеси створення та фінансування інфраструктури підтримки МСБ.

Таблиця 2.3

Кредити та аванси клієнтам АТ КБ Приватбанк (млн. грн.)

Роки	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення			
						2020/2019	2021/2020	2022/2021	2023/2022
Кредити підприємствам (МСБ)	8 251	8 555	6 859	11 903	21 311	304	-1 696	5 044	9 408
Кредити фізичним особам – кредитні картки	45 314	51 890	40 609	45 314	46 593	6 576	-11 281	4 705	1 279
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	12 923	11 467	9 566	9 858	3 912	-1 456	-1 901	292	-5 946
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4193	4 148	3 500	5 343	3 880	-45	-648	1 843	-1 463
Всього кредитів та авансів клієнтам	50 140	59 544	55 021	68 218	68 084	9 404	-4 523	13 197	-134

Дані таблиці 2.3 відображають, що кредити, видані малим і середнім підприємствам, в 2022 році збільшилися на 5 044 мільйони гривень, і вже в 2023 році цей показник зріс на 9 408 мільйонів гривень. Кредити фізичним особам у формі кредитних карток збільшилися на 1 279 мільйонів гривень. З іншого боку, іпотечні кредити для фізичних осіб зменшилися на 5 946 мільйонів гривень з 2021 року в порівнянні з 2023 роком.

Аналіз показників таблиці 2.3 свідчить про позитивну динаміку щодо виділення кредитів МСБ, яка може вказувати на зростання довіри банків та доступність фінансових ресурсів для малого і середнього бізнесу. Збільшення виділень цих кредитів може свідчити про поживавлення підприємницької активності в Україні та підтримку розвитку МСБ. Однак важливо зазначити, що іпотечні кредити для фізичних осіб скоротилися, що може вказувати на знижену активність у секторі житлової нерухомості або зміни у попиті на такі кредити. Загалом, такий аналіз є важливим для оцінки фінансових тенденцій та економічного розвитку країни, зокрема стосовно підтримки МСБ та споживчого

кредитування, і може слугувати орієнтиром для подальших політичних та економічних рішень.

Згідно з проведеним аналізом, фінансова діяльність малого бізнесу в Україні стикається із рядом проблем та обмежень. Однією з головних труднощів є обмежений доступ до фінансування, особливо в умовах високого рівня ризику, а також нестача кваліфікованих фахівців, які можуть вести фінансово-економічну оцінку та аналіз перспектив розвитку проектів.

Проблеми в банківській системі, такі як тимчасове призупинення кредитування МСБ, подорожчання кредитів та зростання вимог банків щодо гарантій повернення коштів, роблять кредитування менш доступним для малого бізнесу. Це ставить підприємців у складну ситуацію, оскільки ускладнює процес отримання необхідних фінансових ресурсів. На позитивну динаміку розвитку МСБ впливають певні суб'єктивні фактори, які можуть ускладнити фінансову діяльність підприємств.

Загалом, аналіз показує, що діюча система фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні ще не досягла значущих позитивних результатів і не змогла кардинально трансформувати становище МСБ, як щодо зростання ефективності, так і стосовно покращення їхньої ролі у суспільному відтворенні. Державна політика у сфері фінансування має переважно декларативний характер і вимагає дієвих та ефективних методів фінансової підтримки МСБ на рівні держави, регіонів і самих підприємств.

Слід зазначити, що для сприяння розвитку малого бізнесу в Україні потрібно стимулювати надання необхідних ресурсів для розвитку малого бізнесу та сприяти зростанню можливостей самофінансування підприємств. Міжнародний досвід показує, що важливим є впровадження принципу "активізації самодопомоги" в політиці фінансової підтримки малого бізнесу, а також надання пільг, податкових знижок, відстрочки або розстрочки сплати податків, що може позитивно вплинути на розвиток МСБ.

Військові дії, що відбуваються на території України, мають негативний вплив на всіх суб'єктів бізнесу та завдають значних руйнувань економіці. Проте,

варто враховувати, що діяльність українського бізнесу під час війни є важливим джерелом наповнення державного бюджету та створення робочих місць.

Наразі особливо актуальним є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки розвитку бізнесу з метою створення сприятливих умов для його організації та ведення. Державна підтримка включає в себе державне регулювання підприємницької діяльності, яке передбачає формування державними структурами відповідних інструментів та стимулів для бізнесу, використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів для підтримки малого та середнього бізнесу.

Важливим аспектом є перехід від прямого адміністративного сприяння до створення сприятливого економічного та соціального середовища для розвитку бізнесу. Це передбачає використання таких інструментів, як створення стимулів та полегшення оподаткування для підприємців.

Досліджено зміни в законодавстві, пов'язані з політикою оподаткування суб'єктів господарювання під час воєнного стану, включаючи нарахування і сплату єдиного податку та єдиного соціального внеску. Ці зміни дозволять підприємцям заощадити кошти та інвестувати їх у подальший розвиток.

Розкриваються питання щодо проведення перевірок та нарахування штрафів та пені під час воєнного стану. Деякі перевірки були скасовані, що полегшує ситуацію для бізнесу.

Нарешті, розглянуто умови та зміни в програмі релокації бізнесу та в програмі "Доступні кредити 5–9 %". Огляд свідчить, що уряд приймає рішення та впроваджує заходи для тимчасової підтримки бізнесу під час воєнного стану.

У цілому, актуальним є питання подальшого удосконалення системи інформаційної та консультативної державної підтримки бізнесу з метою сприяння його розвитку в умовах війни.

2.2 Фінансово-кредитні інструменти банківської системи у підтримці розвитку малого та середнього бізнесу

Малий та середній бізнес стикається з рядом складнощів, пов'язаних з недостатньою доступністю фінансових ресурсів. Ця ситуація може бути пояснена наступними чинниками:

- 1) Низький рівень прибутку: МСБ зазвичай має обмежений прибуток, що робить його менш привабливим для фінансових установ, які надають кредити. Це може стати перешкодою для отримання необхідних фінансових ресурсів.
- 2) Відсутність фінансових навичок: Багато власників малого бізнесу можуть не мати достатніх фінансових навичок, щоб ефективно керувати фінансами. Це створює додатковий ризик для кредиторів, оскільки МСБ можуть не володіти необхідною фінансовою експертизою.
- 3) Недостатні власні ресурси: Брак фінансових активів, які можуть бути використані в ролі застави для кредиту, може ускладнити процес отримання кредиту.
- 4) Високі процентні ставки: Високі процентні ставки на кредити ускладнюють погашення кредитів для малого бізнесу і можуть призвести до збільшення вартості позичок. Це робить кредити менш привабливими для МСБ.
- 5) Низький рівень кваліфікації та конкурентоздатності: Деякі малі підприємці можуть мати недостатню кваліфікацію та конкурентоздатність, щоб отримати кредити за вигідними умовами. Вони вважаються ризиковими для банків, адже ті вважають що є висока ймовірність для неповернення кредитів.
- 6) Складність застави: Багато МСБ можуть не мати власності, яку можна використовувати в ролі застави для кредитів. Банки можуть вимагати значної частки вартості застави, що ускладнює отримання кредиту.

7) Бюрократія та тривалий термін ухвалення рішень: Процес отримання кредиту може супроводжуватися бюрократичними обмеженнями та тривалим очікуванням рішень, що робить його менш привабливим для МСБ.

З урахуванням цих факторів, удосконалення фінансово-кредитної підтримки та спрощення процесу отримання кредитів можуть сприяти подоланню фінансових труднощів для малого та середнього бізнесу в Україні.

Саме банківська система відіграє ключову роль у кредитному та фінансовому обслуговуванні суб'єктів господарювання, особливо в контексті зовнішньої торгівлі. Банки відіграють важливу роль у забезпеченні фінансового здоров'я МСБ і сприяють ефективному проведенню розрахунків між підприємствами.

Основні функції банків в сфері зовнішньої торгівлі включають:

- Фінансування зовнішньоторговельних операцій: Банки надають фінансову підтримку МСБ, які здійснюють експорт та імпорту товарів і послуг. Це дозволяє підприємцям оптимізувати фінансові потоки та зменшити ризики, пов'язані з міжнародною торгівлею.
- Мінімізація фінансових та комерційних ризиків: Банки надають послуги, спрямовані на зменшення ризиків у міжнародних угодах, такі як гарантії платежу, консультації щодо міжнародного законодавства та укладання контрактів.
- Забезпечення валютного доходу банку: Здійснюючи операції з обміну валют і конвертації, банки забезпечують собі прибуток від міжнародної торгівлі та валютних операцій.

Для досягнення цих цілей банки використовують різні методи та інструменти, які узгоджуються між експортерами та імпортерами під час укладення міжнародних контрактів на купівлю і продаж товарів та послуг. Такі інструменти можуть включати угоди щодо кредиту, банківські гарантії, угоди про конвертацію валют, форвардні угоди та інші операції, спрямовані на

забезпечення успішного виконання міжнародних угод і оптимізацію фінансових операцій.

Фінансування зовнішньоторговельних операцій в Україні спрямоване на великі та середні підприємства, які активно займаються міжнародною торгівлею. Ця фінансова підтримка дозволяє підприємствам здійснювати зовнішньоторговельні операції, оптимізувати фінансові потоки і мінімізувати ризики. Такі схеми фінансування особливо поширені у галузях, таких як машинобудування, металургія, сільське господарство, продукти нафтохімії, фармацевтика та інші товари зі швидким оборотом. Фінансування здійснюється українськими банками, які залучають кредитні ресурси з міжнародних фінансових ринків та співпрацюють з іноземними банками та фінансовими установами для забезпечення операцій підприємств. Ця співпраця дозволяє підприємствам ефективно здійснювати міжнародну торгівлю та підвищувати їх конкурентоспроможність на світовому ринку.

МСБ є проблемним сегментом для фінансування зовнішньоекономічної діяльності, оскільки воно часто не має достатніх фінансових ресурсів для профінансування своїх зовнішньоторговельних контрактів. Це створює необхідність в залученні додаткових грошових коштів через фінансові інструменти. Крім того, недостатня обізнаність учасників зовнішньоекономічної діяльності щодо спектру банківських продуктів і послуг ускладнює процес фінансування зовнішньоторговельних операцій для малого та середнього бізнесу. Недостатній рівень інформованості про можливості, що надаються банками, може призвести до упущення важливих можливостей для розвитку зовнішньоторговельного бізнесу.

Для вирішення цих проблем важливо здійснювати інформаційну роботу серед малого та середнього бізнесу, надавати консультації щодо доступних фінансових інструментів та послуг, а також створювати спеціалізовані програми та підходи для фінансування МСБ у сфері зовнішньої торгівлі.

Фінансування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання є важливою послугою, надаваною комерційними банками. Однак ця послуга

доступна не для всіх позичальників і має свої обмеження. Часто для отримання фінансування необхідно мати заставне майно, вартість якого перевищує обсяг фінансування вдвічі. Малі суми фінансування також можуть бути надто витратними для позичальників.

Термін оформлення угод про фінансування може варіюватися і залежить від відносин між банком і клієнтом. Для постійних і фінансово стійких клієнтів, з позитивною кредитною історією, процес акредитиву може бути швидким, проте для інших клієнтів очікування на фінансування може зайняти кілька тижнів або навіть завершитися відмовою.

Проблеми розвитку української банківської системи, такі як недостатня капіталізація та ліквідність банків, ускладнюють повноцінне фінансування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Розміри капіталу не завжди достатні для обслуговування великих клієнтів, що потребують значних фінансових ресурсів для своїх проектів. Банки не завжди можуть пропонувати довгострокові кредити та великі гарантії для експортерів, що впливає на їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Правила валютного контролю застосовуються до всіх валютних операцій банку.

Активізація діяльності банків у сфері фінансування зовнішньоекономічної діяльності та розширення спектра послуг можуть мати ряд позитивних наслідків для української економіки:

- 1) Стабілізація кредитно-фінансової сфери: Збільшення активності банків у фінансуванні зовнішньоекономічної діяльності може сприяти стабілізації фінансової системи країни, зменшуючи ризики та збільшуючи довіру до банків.
- 2) Зниження рівня кредитних ставок: З конкурентним середовищем і збільшенням обсягів кредитування може знизитися рівень процентних ставок, що зробить фінансування більш доступним для підприємств.
- 3) Зміцнення іміджу українських банків: Участь банків у фінансуванні зовнішньоекономічної діяльності сприятиме підвищенню іміджу

українських банків на міжнародному ринку та зробить їх більш конкурентоспроможними.

- 4) Вдосконалення механізмів фінансування, надання кредитів та гарантій: Розвиток фінансування зовнішньоекономічної діяльності може стимулювати вдосконалення механізмів надання кредитів та гарантій, що сприятиме залученню інвестицій та розвитку експорту.
- 5) Пожвавлення інвестиційних процесів: Розширення доступу до фінансових ресурсів для МСБ може пожвавити інвестиційні процеси в Україні та сприяти розвитку реального сектору економіки.
- 6) Підвищення конкурентоспроможності економіки: Забезпечення доступу до фінансових ресурсів для суб'єктів господарювання може підвищити конкурентоспроможність української економіки на міжнародних ринках.

Комплексне вирішення цих проблем у сфері фінансування зовнішньоекономічної діяльності може сприяти розвитку економіки України та забезпечити її стабільність.

Центральні уряди в деяких країнах використовують краудфандингові платформи для фінансування малого бізнесу. Наприклад, у Великобританії державний банк British Business Bank (BBB) надає кредити на мільйони фунтів малим підприємцям через платформи, такі як Funding Circle, MarketInvoice і Ratesetter. Це надає урядові можливість фінансувати тисячі малих підприємців у всій країні та отримувати від цього прийнятний прибуток.

В Україні також існують приклади успішних проєктів, які були фінансовані шляхом краудфандингу. Наприклад, глядачі телеканалу ТВі спільно зібрали необхідну суму коштів для сплати податків цього каналу. У вересні 2012 року було запущено першу українську краудфандингову платформу "Велика Ідея", яка значно спростила участь у "народному" фінансуванні різних проєктів. Початковий капітал у розмірі 14 тисяч гривень для запуску "Великої Ідеї" був наданий фондом Конрада Аденауера. Більшість цих коштів були витрачені на розробку та запуск вебсайту платформи. На сьогодні "Велику Ідею" частково

фінансують міжнародні фонди та організації-донори, такі як Фонд Чарльза Стюарта Мотта, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Національний Ендавмент за Демократію (NED) та інші. Часткове фінансування "Велика Ідея" отримує через комісію за кожен успішний проєкт.

Успішним прикладом є платформа МО Cash, яка була створена в Україні у 2016 році. Ця платформа стала майданчиком для безпосереднього фінансування малого бізнесу, як фізичними особами, так і іншими кредиторами. Позичальники проходять ретельну перевірку за методиками Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), включаючи скоринг та верифікацію власників бізнесу, а також перевірку наявності активів та репутації. Платформа розробляє прогнози щодо розвитку бізнесу на основі фінансової звітності. Сума можливого фінансування коливається від 50 до 500 тисяч гривень, а процентна ставка становить від 25% до 35% річних. Угоди між позичальниками та інвесторами підписуються безпосередньо з використанням електронного цифрового підпису. Крім того, інвестори мають можливість застрахувати фінансові ризики через страхову компанію. МО Cash отримує комісію від позичальників лише після отримання ними всієї суми позики.

Бізнес-овердрафт (або просто овердрафт) - це фінансовий інструмент, який надається банком бізнес-клієнту, який дозволяє підприємству перевищити баланс свого рахунку в банку до певної суми грошей. Овердрафт дозволяє компанії отримувати доступ до додаткових коштів для покриття тимчасових фінансових недоліків або для вирішення кризових ситуацій без необхідності оформлення довгострокового кредиту.

Основні риси бізнес-овердрафту включають:

- 1) Максимальний ліміт: Банк встановлює максимальний ліміт, до якого бізнес може використовувати овердрафт. Ця сума зазвичай базується на кредитному рейтингу підприємства та його фінансовій стійкості.
- 2) Відсоткова ставка: Підприємство обчислює відсотки на суму овердрафту, яку вони використовують, і сплачує їх банку разом із заборгованістю.

- 3) Гнучкість: Овердрафт дає бізнесу можливість використовувати гроші за потребою і повертати їх, коли фінансовий стан покращується.
- 4) Тимчасовий характер: Овердрафт зазвичай надається на короткий термін, і його використання обмежується тимчасовими фінансовими потребами компанії.

Бізнес-овердрафт може бути корисним інструментом для управління ліквідністю та фінансовою стійкістю підприємства, особливо в ситуаціях, коли компанія потребує тимчасової підтримки для вирішення фінансових викликів. Проте важливо враховувати високі відсотки та платіжні обов'язки при використанні цього фінансового інструменту.

Таблиця 2.4

Бізнес овердрафт стандартний на основі АТ КБ Приватбанк

Період користування	% річних
1–30 днів (мікро та малий бізнес)	19,50%
31–60 днів (мікро та малий бізнес)	20,00%
61–90 днів (мікро та малий бізнес)	20,50%
Агроклієнти (мікро та малий бізнес)	20,00%
1–30 днів (середній бізнес та корпоративний бізнес)	18,50%
31–60 днів (середній бізнес та корпоративний бізнес)	19,00%
61–90 днів (середній бізнес та корпоративний бізнес)	19,50%
Агроклієнти (середній бізнес та корпоративний бізнес)	19,00%

З даних таблиці 2.4 видно, що ставки % річних залежать від періоду користування кредитом та типу клієнта, і вони зазвичай зростають зі збільшенням тривалості користування кредитом. Для агроклієнтів є окрема ставка під. За понад дозволений період користування кредитом застосовується вища (подвійна) процентна ставка, але конкретна величина цієї ставки не надана.

Комісії за надання фінансування для операцій під заставу та бланкових операцій становлять 0,5% від суми фінансування відповідно.

Таблиця 2.5

Програми фінансування для МСБ на основі АТ КБ Приватбанк

Назва програми	Ставка	Комісія
Кредитний ліміт «Підприємницький»	23,5%	0 85 від суми максимальної заборгованості
«КУБ» («Кредити українському бізнесу») під заставу	23%	UIRD 3М + 6-7% - на інвестиційні потреби UIRD 3М + 2,5-3,5% на поповнення ОК
Кредитна лінія «Агросезон»	UIRD 3М + 1,5-3,5%	0-1,5% (разово) від суми кредиту
Кредит під заставу депозиту	2,5% + ставка за депозитом	-

Лізинг, який також називають майновим наймом або фінансовою орендою, є фінансовою послугою, що дозволяє фізичним і юридичним особам придбавати основні засоби та інші активи. Сутність лізингу полягає в тому, що лізингодавець надає лізингоодержувачеві виключне право користування певним майном на певний строк. Проте лізингоодержувач зобов'язаний регулярно сплачувати лізингові платежі. Лізинг можна розглядати як довгострокову оренду машин та обладнання і як форму оренди майна на значний строк. Цей вид фінансової послуги дозволяє бізнесу різних галузей, зокрема промисловим, торговим та транспортним підприємствам, отримувати доступ до різноманітних основних засобів за умови регулярної сплати лізингових внесків.

Таблиця 2.6

Тарифи з лізингу для малого та середнього бізнесу

Параметр	Лізинг 5-7-9%	Звичайний лізинг
Процентна ставка	Від 5 до 9% 11% на види діяльності, окрім сільськогосподарських товаровиробників	UIRD 3М + 3-6%
Щомісячна комісія	Від 0,04 до 0,28% в залежності від типу предмету лізингу	

Дані таблиці 2.6 свідчать, що лізинг 5-7-9% має змінну процентну ставку, яка може коливатися від 5% до 11%. Це означає, що процентна ставка залежить від умов угоди і може змінюватися в межах цього діапазону, в залежності від угоди з клієнтом. Звичайний лізинг має фіксовану ставку в розмірі UIRD 3М + 3 - 6%.

Восьмого серпня 2023 року було запущено програму надання грантів в рамках ініціативи EU4Business для мікропідприємств. Ця програма фінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини і має загальний обсяг фінансування у розмірі трьох мільйонів євро. ПриватБанк приєднався до цієї ініціативи та став одним із уповноважених банків, через які мікро підприємці матимуть можливість отримати грант в розмірі до 4000 євро, в гривневому еквіваленті, для фінансування заходів щодо відновлення своєї господарської діяльності.

Євген Заїграєв, член правління ПриватБанку з питань малого та середнього бізнесу, висловився про це так: "ПриватБанк продовжує розширювати можливості та надавати нові інструменти підтримки українського бізнесу. Мікрогранти від EU4Business призначені для підтримки мікропідприємств, які зазнали найбільших руйнувань у зоні війни та окупації.

Кошти, отримані у формі мікрогранту, могли бути витрачені на придбання обладнання, закупівлю сировини та матеріалів, виплату заробітної плати, сплату орендної плати та інші господарські витрати.

Для участі в програмі клієнти повинні були подати заявку на порталі "Дія". У заявці вони мали вибрати ПриватБанк, надати інформацію про свою діяльність

до початку війни та після повномасштабного вторгнення, а також чітко визначити напрямки використання коштів мікрогранту, які не можуть змінюватися під час їхнього подальшого фінансування.

Відбір учасників програми проводився шляхом конкурсів для різних категорій підприємців. У рамках цієї ініціативи було виділено близько 250 грантів для найбільш постраждалих регіонів, таких як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська (крім міста Києва), Луганська, Миколаївська, Сумська, Чернігівська, Харківська та Херсонська області. Подання заявок на участь у програмі для цих регіонів тривало з 8 серпня 2023 року до 21 серпня 2023 року.

Крім того, приблизно 250 грантів було виділено підприємцям з усіх інших регіонів України, за винятком тимчасово окупованих територій. Термін подання заявок для цієї категорії підприємців був від 5 вересня 2023 року до 18 вересня 2023 року.

Переможці кожної конкурсної категорії будуть визначалися на підставі рейтингу, враховуючи такі ключові критерії, як ступінь постраждалості від війни, потенціал для відновлення та якість запропонованих заходів щодо відновлення діяльності підприємства, серед інших.

2.3 Вплив кризових явищ в економіці на фінансову підтримку малого та середнього бізнесу

Економічна криза суттєво впливає не лише на культурні та соціально-політичні аспекти держави, але має значний вплив на побут громадян, навіть якщо вони цього не завжди усвідомлюють.

Слід відзначити, що малий та середній бізнес (МСБ) зазнав великих втрат у зв'язку з кризою та був змушений змінити своє розташування через воєнні дії. Особливою проблемою є втрата працівників у зв'язку із зміною локації, що призводить до зменшення доходів бюджету. У цих умовах розвиток МСБ

потребує збільшення мотивації для підприємницької діяльності та підтримки заходів для регулювання підприємницької сфери.

Також важливо враховувати, що підприємництво має найбільший потенціал для відновлення економіки після військових дій, оскільки МСБ можуть легше адаптуватися до змін. Тим більше, що воно спрямоване на задоволення потреб споживачів.

Серед ключових проблем, пов'язаних із впливом війни на ситуацію в Україні, можна виділити наступні аспекти:

- 1) Неможливість виконання фінансових зобов'язань МСБ, включаючи податки, кредити та виплати заробітної плати найманим працівникам.
- 2) Відсутність єдиного механізму стосовно звільнення від орендної плати у випадках непередбачених обставин, особливо коли орендодавець також є підприємцем.
- 3) Відсутність програм дотацій для малого бізнесу через фінансові обмеження державного бюджету.
- 4) Надмірне податкове навантаження.
- 5) Потреба в переміщенні та адаптації до нових умов підприємницької діяльності.
- 6) Проблеми у сфері логістики.

«Індекс настроїв малого бізнесу — проводиться Європейською Бізнес Асоціацією з 2017 року у межах проєкту Unlimit Ukraine. Мета дослідження — співпраця з малим і мікробізнесом та аналіз точок зростання, які стимулюватимуть його розвиток» [2].

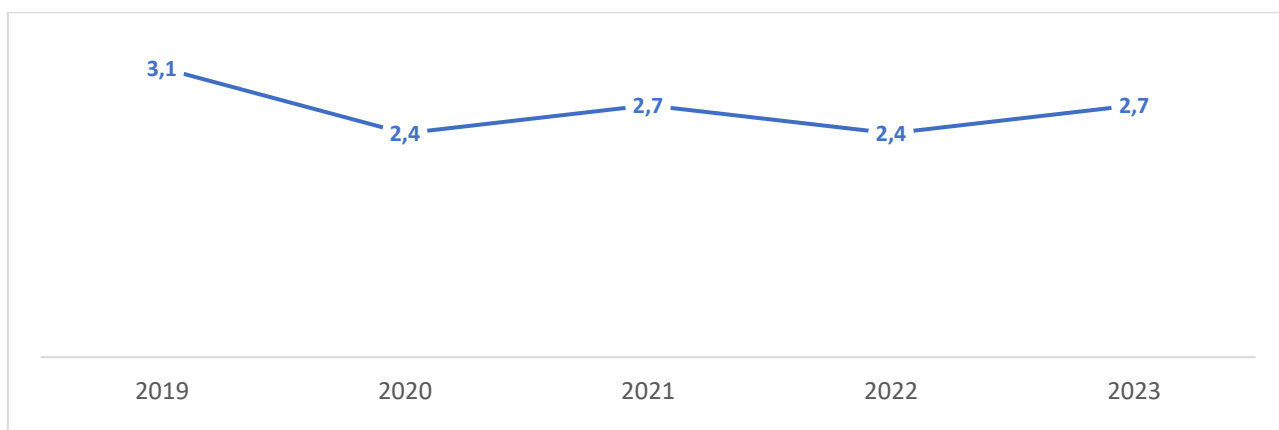

Рис 2.3 Індекс настроїв МСБ

Згідно з результатами опитування, у 2023 році показник Індексу настроїв малого бізнесу склав 2,7 бали з можливих 5, що представляє собою третій найнижчий показник протягом усієї історії проведення дослідження.

Пандемія COVID-19 значно вплинула на розвиток малого та середнього бізнесу (МСБ) у більшості країн світу. Обмежувальні заходи, пов'язані із запровадженням карантину, спричинили серйозний вплив на економіку та підприємства, змушуючи багато з них припинити свою діяльність або шукати нові шляхи розвитку в умовах кризи. У цей період розвивалися нові методи комунікації зі споживачами та скорочувалася кількість неконкурентоспроможних компаній.

Пандемія COVID-19 слугує зовнішнім шоком для світової економіки та національних господарств, і вона вплине на світові та внутрішні ринки протягом тривалого періоду, маючи негативні наслідки для практично всіх аспектів економічного та соціального життя. У таких умовах всі країни були поставлені перед завданням розробки та впровадження ефективних стратегій боротьби з кризовими явищами, викликаними пандемією, і забезпечення стабільності ключових галузей економіки. Монетарне регулювання економіки відіграє значну роль у реалізації цих стратегій та наданні необхідних ресурсів для підтримки малого та середнього бізнесу.

Протягом пандемії великий попит на фінансові ресурси був відчутним серед МСБ через велике зниження їхніх доходів. Хоча певні заходи допомоги,

такі як відстрочення податків, субсидії на заробітну плату та мораторій на погашення боргу, допомогли компенсувати деякі з втрат, залишилися несвоєчасні пробіли, які потребували додаткового фінансування. МСБ намагався створити фінансові буфери для забезпечення ліквідності в умовах невизначеності розвитку пандемії.

Уряди та центральні банки країн вживали термінові заходи, спрямовані на подолання негативних ефектів кризи та стимулювання економічної активності та платоспроможного попиту. Монетарне регулювання, таке як зниження рівня процентних ставок та збільшення грошових ін'єкцій в економіку, стало одним із ключових інструментів для забезпечення стабільності важливих секторів економіки та підтримки МСБ щодо реалізації їхньої діяльності в умовах кризи.

Пандемія COVID-19 вимагала від країн реагування, спрямованого на підтримку економіки та підприємництва. В США була запроваджена програма підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) під назвою Main Street Lending Program. Ця програма дозволяла МСБ, які залишалися фінансово стабільними до початку пандемії, отримувати кредити від федеральних банків на суму від 250 тисяч до 10 мільйонів доларів на термін до 5 років під ставку LIBOR + 3% із відстроченням платежів на 1 рік. Ця програма була спрямована на забезпечення підтримки МСБ, щоб вони могли вижити та зберегти робочі місця під час пандемії.

Схожі програми підтримки МСБ були запроваджені і в інших країнах. Наприклад, Європейський центральний банк надав економічну допомогу в розмірі 750 мільярдів євро в рамках Програми екстреної закупівлі в умовах пандемії (Pandemic Emergency Purchase Programme). Ця програма передбачала покриття збитків на суму 80 мільярдів євро на місяць, передусім у країнах, які найбільше постраждали від впливу коронавірусу, таких як Греція та Італія.

Світовий досвід свідчить про ефективність заходів монетарного регулювання, які вживали центральні банки розвинених країн. Ці заходи включають у себе зниження процентних ставок, масовий викуп активів на фінансових ринках та збільшення масштабів грошових ін'єкцій в економіку. Ці

дії мали на меті забезпечити ліквідність фінансових установ та сприяти розвитку підприємств та підтримці економічної активності.

Жорсткий карантин, введений через пандемію COVID-19, суттєво обмежив господарську діяльність і призвів до зниження доходів домогосподарств і підприємств. Він також призвів до зменшення державного споживання, призупинення інвестиційних проектів та загального спаду економічної діяльності. Це вимагало активної підтримки економіки та підприємств з боку центральних банків та урядів, які вживали різноманітні заходи для забезпечення стабільності та відновлення господарської ситуації.

Ситуація з війною Росії проти України має негативний вплив на економіку країни загалом і на малий та середній бізнес зокрема. Це призводить до значних втрат та призупинення діяльності МСБ. Проте деякі показники свідчать про те, що підприємці в Україні намагаються вижити та навіть розвиватися в умовах війни.

Згідно з опитуванням Європейської бізнес-асоціації, у березні 2022 року понад 40% підприємців припинили роботу, третина призупинила діяльність та планує її відновити, а лише 13% продовжили працювати в повному обсязі. Однак за два місяці війни кількість непрацюючих підприємців зменшилася, більше підприємців планують відновити роботу, а також збільшилася кількість тих, хто працює у повному обсязі. Динаміка реєстрації нового бізнесу наближається до попередньої довоєнної ситуації.

Ці дані підкреслюють важливість активної державної підтримки для подальшого розвитку МСБ. Ця підтримка може включати в себе зниження податкового навантаження, розвиток кредитних відносин між підприємствами та банками, запуск державних програм підтримки та фінансування, надання консультативно-інформаційної підтримки, а також удосконалення законодавчої бази для підприємництва.

У важких умовах війни, державі слід використовувати всі доступні регуляторні інструменти та розробляти нові програми для підтримки та

стимулювання вітчизняного бізнесу, щоб забезпечити його виживання та подальший розвиток.

Поза знищенням людських життів, вторгнення суттєво позначилося на фактичному та потенційному розвитку України у декількох аспектах.

По-перше, була велика втрата фізичного та людського капіталу України.

По-друге, зростаюча невпевненість і невизначеність, обумовлені проблемами безпеки, негативно вплинули на приватні інвестиції, а ця ситуація погіршується через обмежену можливість банків надавати фінансову підтримку.

По-третє, фінансова політика внаслідок війни ускладнила надання найважливіших державних, соціальних та комунальних послуг, спричинивши зниження податкової бази та збільшення витрат на військові потреби. Отже, економічні наслідки війни були дуже серйозними.

«Під час повномасштабної війни та кризи, спричиненої нею, банки мають оптимізувати витрати на мережу забезпечуючи максимальну доступність послуг. З початку 2022 року банки закрили кожен п'ятий структурний підрозділ – усього майже півтори тисячі відділень. Найбільше відділень було закрито в областях, де ведуться активні бойові дії – майже дві третини. Однак кількість відділень банків, що припинили роботу, є значною і в інших регіонах: у Харківській та Миколаївській областях мережа скоротилася на понад третину, а в решта регіонів сумарно було закрито кожне сьоме відділення. Найбільше кількість відділень скоротилася у банків іноземних груп – на 27%, найменше у банків з приватним капіталом – на 19%. Водночас банки забезпечують повноцінну роботу діючих відділень попри операційні виклики. Незважаючи на тривалі відключення електроенергії взимку, частка відділень що працювали, залишалася досить високою. Банки створили мережу чергових відділень, що можуть працювати за тривалого відключення електропостачання – “Power Banking”. На середину червня вона налічувала вже більш як дві тисячі відділень 61 банку – це близько 45% від усіх структурних підрозділів фінустанов» [21].

Оскільки війна ще не завершилася, прогнози щодо її наслідків залишаються невизначеними, і існує ризик їх погіршення. Проте, враховуючи

розміри та масштаб війни та припускаючи, що бойові дії триватимуть кілька місяців (навіть якщо обмежені зараз у певних географічних областях), Світовий банк прогнозує зниження ВВП приблизно на 45,1% у 2022 році через переміщення населення, руйнування та дестабілізацію [12].

Ця ситуація обумовлена значним зменшенням імпорту та експорту через перебої в торгівлі, обвал державних і приватних інвестицій і значне скорочення витрат домогосподарств, що відображає велике переміщення населення, втрату доходів та засобів для забезпечення життя.

Внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну відбулися події, які вплинули на ситуацію в сфері МСБ, а саме:

- 1) Релокація підприємств: Програма релокації підприємств у безпечні регіони триває та має важливе значення для відновлення української економіки. З початку цієї ініціативи до 3 серпня 2022 року понад 690 компаній вже перемістилися у безпечні регіони, з яких 484 вже розпочали свою діяльність. Загалом, через цифрову платформу надійшло 1769 заявок від українських підприємців про переміщення виробничих потужностей. Переїзди найчастіше відбуваються до Львівської, Закарпатської, Чернівецької, Тернопільської, Дніпропетровської та Івано-Франківської областей. Серед релокованих підприємств найбільше представлені сфери оптової та роздрібної торгівлі, переробної промисловості, інформаційно-телекомунікаційних технологій та інших галузей.
- 2) Розширення механізмів фінансування МСБ: Україна отримала гранти та кредитні кошти від Кредитної установи для відбудови (KfW) Німеччини на реалізацію проєкту "Рефінансування енергоефективних інвестицій МСБ через фінансовий сектор". Ця ініціатива є продовженням проєкту "Підтримка малих і середніх підприємств" та дозволила розбудувати систему кредитування українських МСБ в національній валюті з фінансовою підтримкою Європейського Союзу на суму понад 1 мільярда гривень. Ці події свідчать про спроби підтримати підприємництво та забезпечити сталість економіки в незвичних умовах, таких як військові

конфлікти та пандемія, сприяючи відновленню та розвитку бізнесу в Україні.

Крім того, в жовтні 2022 року було прийнято ряд важливих рішень щодо дерегуляції та поліпшення умов для МСБ в Україні.

- Автоматична реєстрація ТОВ: Міністерство цифрової трансформації запустило бета-тестування нової послуги на порталі "Дія", яка передбачає автоматичну реєстрацію товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Це дозволить громадянам України віком від 18 років, які мають податковий номер та унікальний номер запису в реєстрі, значно заощадити час при реєстрації свого бізнесу.
- Звільнення від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності: Верховна Рада прийняла законопроект, яким передбачено, що в період воєнного стану або стану війни підприємства звільняються від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності. Оприлюднення фінансової звітності відкладається до скасування воєнного стану плюс три місяці після його завершення.
- Звільнення від обов'язкового складання консолідованої фінансової звітності: Верховна Рада також ухвалила законопроект, який передбачає звільнення малих та середніх груп підприємств від обов'язкового складання і подання консолідованої фінансової звітності.
- Скасування обмежень на імпорту товарів критичного імпорту: Уряд України скасував перелік товарів критичного імпорту, які обмежували придбання валюти імпортерами. Це рішення допоможе спростити зовнішньоторгові операції та покращити доступ до імпортованих товарів.
- Програми грантів для підприємців та стартапів: Уряд розпочав запуск програм грантів для підприємців та стартапів. Ці програми включають мікрогранти для створення бізнесу, фінансування для розвитку переробного сектору, підтримку сільськогосподарського виробництва, фінансування стартапів у сфері ІТ та навчання ІТ-спеціальностей.

Ці кроки спрямовані на поліпшення умов для підприємництва та створення сприятливого середовища для бізнесу в Україні.

За інформацією Міжнародного світового банку, передбачається, що в найближчі роки значні зусилля у галузі реконструкції спонукатимуть зростанню ВВП на понад 7% до 2025 року. Проте цей ріст відбудеться на тлі повільного відновлення виробничих та експортних можливостей і поступового повернення біженців. Незважаючи на це, до 2025 року ВВП залишатиметься на третину нижчим, ніж до війни в 2021 році. Соціальні наслідки війни будуть значними, і прогнози з використанням останніх макроекономічних даних показують, що частка населення з доходами нижчими за фактичний прожитковий мінімум (національна межа бідності) може зрости до 70% у 2022 році, порівняно з 18% в 2021 році. Без масштабного пакету післявоєнної підтримки, до 2025 року ця кількість може залишатися на рівні понад 60%. За міжнародними стандартами бідності (з доходами нижчими за 5,5 доларів США на день), передбачається, що рівень бідності зросте до 19,8% у 2022 році, порівняно з 1,8% у 2021 році, і що ще 59% населення буде вразливим до бідності.

Війна суттєво підірвала перспективи зростання економіки, збільшила вразливість фіскальної системи, порушила платіжний баланс та змінила хід фінансових потоків. В умовах нинішньої ситуація впровадження відповідних політичних заходів стає складним завданням: доступ до зовнішніх ринків капіталу залишається обмеженим, ставки на єврооблігації досягли піку в більш ніж 50%, а бюджетна фінансова дисципліна порушена через значний дефіцит бюджетного фінансування та великі виплати за боргами.

Однак управління макрофінансовою та фіскальною структурою України є найважливішим пріоритетом економічної політики в умовах війни. Це робиться з метою обмеження негативного впливу на економічне зростання, пом'якшення інфляції та зменшення рівня крайньої бідності.

Українська влада швидко прийняла ряд заходів для захисту валютних резервів, включаючи введення контролю за рухом капіталу та адміністративного валютного контролю. Вони також підтримують платіжну систему та

функціонування банківської системи в умовах воєнного стану та внесли законодавчі зміни для забезпечення безперебійної роботи державних установ.

Сьогодні війна продовжується, проте на середньостроковій перспективі Україні необхідно акцентувати увагу на відновленні своєї економіки. Це дасть можливість країні нарешті позбутися наслідків минулих та сформувати більш продуктивне, соціально відповідальне та інклюзивне суспільство.

Висновки до другого розділу

У ході проведеного аналізу впливу банківської системи на малий та середній бізнес у період кризових явищ, таких як епідемія коронавірусу та війна на території України, було виявлено ряд ключових висновків.

По-перше, банківська система виявилася важливим стабілізуючим фактором під час кризових подій. Банки надали додатковий ліквідний ресурс та кредитну підтримку підприємствам малого та середнього бізнесу, що допомогло їм подолати труднощі, спричинені кризою. Це стало можливим завдяки різноманітним заходам, таким як пільгові кредитні програми, розширення кредитування та зниження процентних ставок.

По-друге, важливим фактором впливу банківської системи стала її гнучкість та адаптивність до змін у бізнес-середовищі. Банки активно реагували на зміни в економічних умовах та потреби своїх клієнтів, включаючи перехід до віддаленого обслуговування та розробку нових фінансових продуктів.

По-третє, вплив банківської системи на малий та середній бізнес в період кризи підкреслив важливість співпраці між банками, підприємствами та державою. Уряд приймав ряд заходів, щоб підтримати банківську систему та сприяти її ролі у підтримці малого та середнього бізнесу.

Загалом, аналіз показав, що банківська система має значущий вплив на малий та середній бізнес у період кризових явищ, і може надати суттєву допомогу у подоланні труднощів, що виникають під час кризи. Проте успіх цієї співпраці вимагає активної ролі банків, держави та підприємств, які повинні працювати разом для забезпечення стійкості та розвитку малого та середнього бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій.

Актуальний стан розвитку МСБ в Україні супроводжується численними викликами, які обмежують його ріст і можливості вирішення цих проблем можуть полягати в зміні стратегії розвитку підприємництва. В цей важкий час існуючі проблеми вимагають активної роботи для поліпшення фінансового стану

підприємств, включаючи застосування державних фінансових інструментів та залучення фінансових ресурсів для сприяння їхньому розвитку.

Додатково, позитивною тенденцією в області державної підтримки підприємництва в Україні є спрощення умов отримання кредитів від банківських установ та можливість підприємств отримувати різноманітну допомогу, державні субсидії, цільові субсидовані кредитні програми, позики та технічну підтримку від Європейського Союзу та інших міжнародних донорів.

Умови воєнного стану підкреслюють важливість ролі держави в створенні системи, спрямованої на фінансову підтримку підприємництва через вдосконалення наявних фінансових інструментів.

Цей процес потребуватиме значної, поступової перебудови економічних інститутів з метою розробки динамічної економіки, яка сприятиме швидкому зростанню та процвітанню, а водночас зменшить залежність від унікальних економічних та торговельних зв'язків. Основним важелем для цієї інституційної перебудови може стати прагнення України стати членом Євросоюзу, що передбачає виконання детального плану відповідно до правових та інституційних вимог членства в ЄС.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СФЕРІ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

3.1. Зарубіжний досвід впливу банківської системи на підтримку малого та середнього бізнесу під час економічних криз

У сучасному світі розвиток економічної системи будь-якої країни має глибокі зв'язки з результативною діяльністю підприємств малого і середнього бізнесу (далі - МСБ), діяльність яких, у свою чергу, впливає на створення здорового конкурентного середовища в країні, що мотивує економічно активне населення до більш ефективного використання свого запасу знань, трудового досвіду та кваліфікації.

Для країн з високим рівнем економічного розвитку характерно популяризування МСБ як основи забезпечення економічної стійкості країни. Основними показниками ефективності розвитку сектора МСБ є: частка МСБ у ВВП країни; частка населення, зайнятого у секторі МСБ: У провідних країнах світової економіки понад 60% працездатного населення працює в секторі МСБ, інтенсивність створення нових робочих місць становить до 80%. Так, частка населення, зайнятого в секторі МСБ, в деяких країнах складає: в Євросоюзі - 75%, в США - 65%, в Японії - 80%.

Частка МСБ в економіках розвинених країн перевищує 50%. Наприклад, в Євросоюзі частка МСБ у ВВП країни в середньому становить 75%, в США приблизно 53%, в Японії - 55%.

Багато вчених, при дослідженні зарубіжного досвіду державної підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ), виділяють Сполучені Штати Америки як визнаного лідера у розвитку сектору малого бізнесу, чия частка у ВВП країни складає 53%.

Однією з важливих подій у розвитку державної підтримки в США був прийнятий в 1953 році Закон "Про Малий бізнес", на підставі якого було створено Адміністрацію з питань розвитку малого бізнесу (SBA).

Основним завданням SBA є організація заходів для досягнення загальнонаціональної стратегії розвитку малого бізнесу:

- Моніторинг ефективності впровадження програм розвитку малого бізнесу;
- Створення умов для зростання кількості МСБ в регіонах країни, де показники якості розвитку нижчі, ніж середні за країною;
- Підтримка при закупівлі та використанні державного майна з податковими пільгами;
- Допомога суб'єктам господарювання при укладанні угод з урядовими організаціями.

З активною участю Адміністрації з питань розвитку малого бізнесу в США існує національна система підтримки малого бізнесу: методична, фінансова, технологічна та інноваційна. Таким чином, на початкових етапах розвитку МСБ надається пільгове кредитування на строк 7-10 років (у комерційних банках - 3-5 років) у формі грантів.

Уряд Сполучених Штатів Америки приділяє особливу увагу розвитку інноваційного підприємництва та прагне зміцнити співпрацю між великими та малими підприємствами шляхом надання допомоги останнім і залучення їх до виконання федеральних контрактів. Згідно з Федеральним Законом "Про Розвиток Інноваційної Діяльності в Малих Підприємствах," прийнятим у 1982 році, ключовими завданнями є:

- Стимулювання впровадження передових інноваційних технологій на практиці;
- Виконання державних замовлень на дослідження та розробки за рахунок потенціалу МСБ;

- Залучення "інноваційних людей" - осіб з видатними здібностями в галузі технологічних інновацій;
- Залучення МСБ до кваліфікаційного списку в США, які працюють у інноваційній галузі для задоволення загальнонаціональних інтересів.

У США існує загальнодержавна підтримка МСБ, яка включає методичний супровід, фінансову підтримку, технологічний та інноваційний розвиток. На початкових етапах розвитку суб'єктам МСБ надається можливість скористатися пільговим кредитуванням.

Варто зауважити, що Сполучені Штати Америки єдиний представник серед світових держав з розвинутою ринковою економікою, який в більшій мірі акцентує фінансову підтримку малого та середнього бізнесу на програми кредитування, в межах яких передбачена гарантійна допомога та підтримка у позиках.

Однією з найбільш розвинутих економік світу є Японія, включаючи її спрямованість на розвиток малого та середнього підприємництва. Процеси розвитку МСБ є невід'ємною частиною загальної державної політики, і для цього існують центри координації та підтримки розвитку підприємств МСБ:

- вище керівництво країни;
- місцеві органи управління;
- великі підприємства;
- самостійне об'єднання підприємств МСБ.

Малий бізнес в Японії переважно представлений у галузях торгівлі, машинобудування та будівництва. Наукові дослідження для створення науково-інноваційної продукції в основному проводяться МСБ. У цьому контексті національна стратегія країни спрямована на формування та збереження сфери МСБ не лише у вказаних галузях економіки, але й у сфері науки.

Державна підтримка МСБ в Японії надається у формі: фінансової допомоги (програми субсидування, пільги для МСБ, спеціальні податкові ставки); розвитку

та збереження людського капіталу (можливості професійного зростання активних працівників - тренінги, семінари, стажування тощо); використання досягнень науки в виробництві; розвитку територіальної промисловості (кластеризація промислових підприємств окремого регіону з пріоритетним використанням місцевих сировинних ресурсів) тощо.

Політику Європейського Союзу у відношенні малих і середніх підприємств (МСБ) формує Закон про малий та середній бізнес (Small Business Act, SBA). Головною метою цього закону є сприяння підприємництву в Європі, усунення бар'єрів для розвитку МСБ та спрощення регуляторних норм. Також серед пріоритетів визначено полегшення доступу до фінансування та нових ринків.

Оскільки МСБ, в умовах постійної конкуренції, змушені постійно вдосконалювати своє виробництво та експериментувати, то при залученні фінансування, яке часто є венчурним, можуть виникати складнощі. З урахуванням того, що МСБ створюють значну кількість робочих місць, їхнє соціальне значення для розвитку економіки постійно зростає. За даними Світового банку, до 2030 року для забезпечення ростучого світового ринку праці потрібно буде створити 600 мільйонів робочих місць, що робить розвиток МСБ найважливішим пріоритетом для багатьох урядів у всьому світі.

Незважаючи на заходи підтримки МСБ в країнах ЄС, існують проблеми, з якими доводиться стикатися європейським компаніям малого і середнього бізнесу, такі як велика кількість адміністративних процедур, недостатність бізнес-орієнтованої освіти, страх перед невдачею при організації власного бізнесу. За даними Єврокомісії, в Європі лише 37% населення бажають стати самозайнятими, тоді як в США та Китаї цей показник становить приблизно 51%. Тому в рамках плану дій щодо підприємництва, який був запущений у 2013 році (План дій з підприємництва), були запропоновані основні ініціативи для стимулювання підприємництва, з особливою увагою до освіти, залучення жінок до підприємництва та зменшення адміністративних бар'єрів.

Стартапи та невеликі підприємства, які працюють над створенням абсолютно нових технічних та наукових продуктів, особливо потребують

інвестиційних ресурсів. Однак, через великі ризики, комерційні банки відмовляють у їх кредитуванні. Саме тому, Європейський інвестиційний банк та Європейський інвестиційний фонд надають фінансову підтримку у формі кредитів, мікрофінансування, гарантій та венчурного капіталу. Протягом 2019 року Група ЄІБ (Європейський інвестиційний банк та Європейський інвестиційний фонд) надала підтримку 386 600 МСБ. Одним із пріоритетних напрямків діяльності групи ЄІБ є підтримка МСБ на всіх етапах їх розвитку. У 2019 році ЄІБ виділив 25,52 мільярда євро для фінансування МСБ.

Для моніторингу доступу МСБ до фінансування Єврокомісія та Європейський центральний банк спільно проводять дослідження (Survey on the access to finance of enterprises, SAFE). Згідно з дослідженням за 2019 рік, в середньому в ЄС 7% МСБ вважають привабливості фінансування основною проблемою. Найкраща ситуація в цьому плані спостерігається в Люксембурзі, Німеччині та Австрії. Банківські кредити є ключовою формою залучення зовнішнього фінансування (46%) для МСБ. Протягом періоду з квітня по вересень 2019 року 24% МСБ в ЄС звернулися до банку за кредитом. Проте 4% МСБ не подавали заявки з-за страху бути відхилені, і 7% заявок на кредит були відхилені. Ще однією проблемою є те, що не всі МСБ отримують фінансування у тому обсязі, на який подавали заявку. Так, 10% МСБ, які успішно подали заявку, стикнулися з цією проблемою в ЄС. Ще 1% МСБ відмовилися від отримання кредиту через високі амортизаційні витрати. Загалом, 18% МСБ в ЄС у 2019 році не отримали кредит на ту суму, на яку подавали заявку.

Під час впровадження грошово-кредитної політики 18 березня 2020 року Європейський центральний банк оголосив про запуск особливої програми закупівлі цінних паперів на суму 750 мільярдів євро до кінця року. Ця програма додається до існуючої програми на 120 мільярдів євро, прийнятої 12 березня 2020 року. Загальна сума програм становить 7,3% ВВП Єврозони. 16 березня 2020 року Європейський інвестиційний фонд запропонував план мобілізації коштів в розмірі до 40 мільярдів євро. Ці кошти призначені для надання кредитів,

кредитних канікул, а також інших заходів з підтримки ліквідності та оборотного капіталу для малого та середнього бізнесу.

Щодо податкової політики, країни-члени ЄС отримали більше свободи у витратах бюджетних коштів завдяки рішенням від 20 березня 2020 року, яке вперше дозволило країнам звільнитися від обов'язку дотримуватися умов Пакту стабільності та зростання. Ця ініціатива дозволить ефективніше реагувати на кризу, звільняючи від обов'язкових бюджетних вимог.

Для підтримки малого та середнього бізнесу Європейський фонд стратегічних інвестицій виділив 1 мільярд євро в якості гарантії для Європейського інвестиційного фонду. Ця ініціатива дозволить Європейському інвестиційному фонду видавати спеціальні гарантії (в рамках програм COSME, InnovFin), щоб банки надавали кредити на суму принаймні 100 тисяч євро для європейського малого та середнього бізнесу, які постраждали від кризи. Ці кошти надійдуть вже у квітні. Особливістю цих гарантії є спрощений та швидший доступ до них, вища відшкодовуваність ризику - до 80% потенційних збитків за окремими кредитами (зазвичай - 50%), акцент на видання кредитів для підтримки оборотного капіталу в ЄС та надання більш гнучких умов (платіжні канікули, відстрочка тощо).

Європейська комісія активно впроваджує політику, спрямовану на підтримку малого та середнього бізнесу (МСБ), оскільки саме вони є ключовим компонентом європейської економіки та визначають її потенціал. На відміну від ситуації, що склалася внаслідок кризи, спричиненої пандемією коронавірусу, Єврокомісія намагається ефективно використовувати кожен євро для забезпечення стабільності економіки та запобігання масовій безробітності. Здійснюється активна мобілізація ресурсів як на загальноєвропейському, так і на національному рівнях для надання підтримки компаніям, насамперед МСБ, які виявилися особливо вразливими перед наслідками COVID-19.

Зарубіжний досвід впливу банківської системи на підтримку малого та середнього бізнесу під час економічних криз є важливим для розуміння

оптимальних стратегій та практик, які можуть бути застосовані в Україні або будь-якій іншій країні. Ось деякі ключові висновки зі світового досвіду:

1. Державна підтримка та регулятивні заходи: У багатьох країнах були прийняті різноманітні програми державної підтримки для малого та середнього бізнесу під час економічних криз. Це включає в себе надання державних гарантій на кредити, субсидії для підприємств, пільгові кредити та програми фінансової підтримки. Регулятори банківської системи також можуть розглядати зниження обов'язкових резервів для стимулювання банків надавати кредити МСБ.
2. Гнучкість банківської системи: У багатьох країнах були вжиті заходи для підтримки гнучкості банківської системи. Це може включати в себе зміну правил кредитування, зниження процентних ставок або рефінансування для банків. Така гнучкість дозволяє банкам легше реагувати на потреби малого та середнього бізнесу під час кризи.
3. Ефективність державних програм: Важливо, щоб державні програми підтримки МСБ були ефективними і спрямованими на конкретні потреби бізнесу. Зарубіжний досвід показує, що програми, які надають доступ до легкодоступних кредитів та навчання, можуть бути особливо корисними.
4. Фінансова грамотність: Зарубіжний досвід також підкреслює важливість фінансової грамотності серед підприємців. Краще розуміння фінансових аспектів їхнього бізнесу допомагає їм ефективніше керувати фінансами та використовувати банківські послуги для досягнення своїх цілей.

Загалом, зарубіжний досвід показує, що ефективна підтримка малого та середнього бізнесу в період кризи вимагає комплексного підходу, включаючи державну підтримку, гнучкість банківської системи, ефективність програм та партнерство між різними сторонами.

3.2. Проблеми банківської системи в сфері підтримки малого та середнього бізнесу

Банківська система грає важливу роль у підтримці малого та середнього бізнесу (МСБ), проте існують ряд проблем, які можуть ускладнити доступ цих підприємств до фінансових ресурсів і послуг. Деякі з найпоширеніших проблем в цій сфері включають:

1. Високі вимоги до кредитних ризиків: Багато банків мають високі вимоги до кредитних ризиків для МСБ, що ускладнює отримання кредитів. Вони часто вимагають великих застав або гарантій, а це може бути надто обтяжливим для малого бізнесу.
2. Високі відсоткові ставки: МСБ часто стикаються з високими відсотковими ставками на кредити, що може збільшити їхні витрати на фінансування і зменшити прибутковість.
3. Брак доступу до капіталу: Малий бізнес може мати обмежений доступ до венчурного капіталу та інших форм інвестицій, які можуть допомогти їм розвиватися.
4. Відсутність фінансового консультування: Банки не завжди надають достатню кількість фінансового консультування для МСБ, що ускладнює управління їхніми фінансами і стратегічним розвитком.
5. Бюрократичні обмеження: МСБ можуть зіткнутися зі складністю та бюрократією в процесі отримання кредитів та інших фінансових послуг, що може затримати їхній розвиток.
6. Відсутність розуміння специфіки МСБ: Деякі банки можуть не розуміти специфіку МСБ та їхні потреби, що може призвести до надання неадекватних послуг.

7. Відсутність інновацій: Багато банків не впроваджують інноваційні фінансові технології (FinTech), які можуть полегшити доступ МСБ до фінансових послуг.

Для вирішення цих проблем важливо вдосконалити законодавство, сприяти розвитку більш гнучких фінансових продуктів для МСБ, підвищити фінансову грамотність підприємців та сприяти інноваціям у банківській галузі, щоб забезпечити кращу підтримку малому та середньому бізнесу.

Один із основних аспектів для забезпечення оптимального функціонування підприємств у сучасній ринковій економіці полягає у подальшому вдосконаленні банківського кредитування. Ця ініціатива вимагає розробки гнучкої системи гарантій, яка б дозволяла доступ до кредитів для різних категорій підприємств. Проте в даний момент система гарантій стикається із трьома значущими проблемами:

1. Комерційне гарантування, яке полягає в продажі гарантій як інструменту інвестування для отримання прибутку, є актуальним головним чином для високорозвинених країн. В Україні бізнес часто стикається із великими ризиками, що робить цей метод недоступним.
2. Державне гарантування надається обмеженій кількості підприємств, які діють в рамках регіональних програм соціально-економічного розвитку або виконують державні замовлення. Малих підприємств, на жаль, в цій категорії дуже мало.
3. Фондове гарантування, або гарантії, надані інститутами підтримки підприємництва, прямо залежать від наявності великих бюджетних ресурсів.

Також важливо відзначити, що попит на корпоративні кредити значно скоротився впродовж 2019-2020 років. У 2019 році ця кількість скоротилася на 10,3%, а в 2020 році на 3,8% порівняно із попередніми роками. Це спадання попиту, на нашу думку, може бути пов'язане із змінами у умовах надання

кредитів, такими як постійні зміни у строках кредитування (як зменшення, так і збільшення строків) та зростання відсоткових ставок за кредитами.

Проте, що стосується домогосподарств, за винятком фізичних осіб-підприємців, статистика Національного банку України показує, що тут відсутні чіткі динамічні тенденції. В 2019 році обсяг кредитів зріс на 7,9%, але в 2020 році відбувся спад на 3,7%.

Щодо ділових очікувань підприємців, за результатами щоквартального опитування, яке проводилося в бізнес-середовищі, у четвертому кварталі 2020 року були виявлені такі ключові фінансові тенденції:

1. Зменшення потреби в позикових коштах.
2. Полегшення доступу до банківських кредитів.
3. Підвищена готовність залучати кредитні ресурси, і близько 41,7% респондентів виявили намір брати кредити.

За обсягами кредитування головну частку становлять позики, надані суб'єктам господарювання (81,4% - 84,2%), за ними йдуть кредити, надані фізичним особам (15,7% - 18,4%). Кредити державним органам та небанківським фінансовим установам мають меншу частку. Серед різних видів економічної діяльності найчастіше кредитуються такі галузі: оптова і роздрібна торгівля, продаж транспортних засобів, послуги з ремонту, операції з нерухомістю, здавання в оренду та послуги для юридичних осіб. Виробництво продукції агропромислового комплексу кредитується рідше. Найбільший внесок у реалізацію кредитів робить малий бізнес, що залучений в сфері послуг, готелів та ресторанів.

Отже, розвиток малого бізнесу в Україні вимагає комплексних заходів. Для підтримки малого бізнесу і забезпечення нарощування його ролі в економіці потрібно реалізувати такі завдання у сфері банківського кредитування:

1. Розробка системи заходів для стимулювання комерційних банків надавати кредити підприємствам. Це може включати в себе різні заохочення та пільги для банків, які активно сприяють розвитку малого бізнесу.

2. Створення гнучкої системи гарантій, яка забезпечить доступ до кредитів для різних категорій підприємств. Це допоможе зменшити ризики, пов'язані з кредитуванням малого бізнесу.
3. Поступове збільшення обсягів мікрофінансування, що підтримає ті підприємства, які тільки розпочинають свою діяльність і не мають великого капіталу.
4. Активне використання нових фінансових технологій, що сприятиме зв'язку між малим і великим бізнесом, а також спростить процес кредитування.
5. Збільшення виділень бюджетних коштів для підтримки малого і середнього бізнесу.

Ефективна співпраця банківської сфери і реального сектору національної економіки є ключовим чинником для досягнення трансформаційних змін і реформування національної економіки.

Ключовою проблемою, з якою стикається малий агробізнес під час отримання кредитів, є висока процентна ставка. У багатьох країнах світу процентні ставки за кредитами в мікрофінансових установах (МФО) регулюються на державному рівні, тоді як в Україні відсутнє таке регулювання. Висока вартість кредитів у МФО ставить сільськогосподарські підприємства віддаленими від доступу до банківських послуг. Ще однією проблемою є відсутність можливості відстрочки виплати відсотків.

До сьогодні не існує окремого закону в Україні, який регулює мікропозики. Ця ситуація дає МФО можливість видачі позик з високими процентами, які можуть сягати від 365% до 720% річних, і збільшувати суму боргу позичальника в 7-10 разів.

З урахуванням зазначеного, прошу акцентувати увагу на наступних спірних аспектах:

1. Звертатися до МФО для отримання кредиту виправдано, якщо у сільськогосподарських підприємств є гарантований надхід коштів і

можливість погашення боргу протягом 3-5 днів, або якщо сільськогосподарський виробник є новим клієнтом у компанії, яка може надавати малі суми під невеликі відсотки.

2. Нецільовим рішенням можна назвати позики для погашення інших кредитів або для витрат на щоденні потреби. Сільськогосподарським підприємствам не варто навантажувати себе борговими зобов'язаннями, якщо вони не мають стабільного доходу або якщо дохід недостатній для покриття суми позики з усіма відсотками та комісіями.

Частка кредитів у капіталі малих і середніх бізнесів (МСБ) становить лише 20–25%, порівняно з 60% у розвинених країнах. Головним чином підприємства фінансують розвиток свого бізнесу за рахунок власних прибутків і інвестицій засновників компаній. Однією з основних причин цієї ситуації є високі відсоткові ставки за кредитами. Мінімальний пільговий відсоток становить майже 18%, а середня процентна ставка за кредитами становить 22%, що вважається високою умовною ціною в умовах економічного спаду. Обсяг фактично наданих кредитів за рік зменшився практично вдвічі в реальних цифрах, незважаючи на номінальний зріст на 15%.

Ці дані підтверджуються звітом Національного банку України "Статистика кредитування малого і середнього бізнесу" за станом на кінець 2017 року, де МСБ становили 12,4% (порівняно з 14,4% роком раніше) від загального обсягу кредитів, наданих підприємствам. Зниження темпів видавання нових кредитів, скорочення розміру портфеля та зростання прострочених зобов'язань є наслідками банківської кризи та зниження економічної активності.

3.3. Інновації у сфері банківської підтримки малого та середнього бізнесу

Інновації в сфері банківської підтримки малого та середнього бізнесу грають важливу роль у полегшенні доступу до фінансування та покращенні фінансового здоров'я МСБ. Ось кілька способів, якими банки впроваджують інновації в цій сфері:

1. **Онлайн-сервіси та мобільні додатки:** Багато банків надають клієнтам можливість здійснювати операції, перевіряти баланси, подавати заявки на кредити та керувати фінансами через мобільні додатки. Це робить процес обслуговування бізнесу більш зручним і доступним.
2. **Швидке прийняття рішень щодо кредитів:** Використання аналітики даних та штучного інтелекту допомагає банкам оцінити кредитоспроможність позичальників та приймати рішення про надання кредитів швидше та ефективніше. Це особливо важливо для малих підприємств, які потребують швидкого доступу до фінансування.
3. **Кредитування на основі активів:** Деякі банки використовують інновації, щоб дати підприємствам можливість використовувати свої активи, такі як запаси або нерухомість, як забезпечення для отримання кредитів. Це може допомогти підприємствам отримати фінансування, навіть якщо у них немає великого обороту або великої кредитної історії.
4. **Розширення фінансових послуг:** Деякі банки надають малому та середньому бізнесу додаткові фінансові послуги, такі як консультації з фінансового планування, страхування або послуги з управління ризиками. Це допомагає бізнесам краще розуміти їхні фінанси та зменшувати ризики.
5. **Криптовалюти та блокчейн:** Деякі банки розглядають можливості використання криптовалют та технології блокчейн для полегшення

міжнародних транзакцій та підвищення ефективності фінансових послуг для малих підприємств.

6. Фінансування зелених проектів: Деякі банки активно розвивають програми фінансування зелених проектів для малих підприємств, що допомагає їм зменшувати вплив на навколишнє середовище та зменшувати витрати на енергію.
7. Партнерства та інтеграція з іншими сервісами: Банки можуть встановлювати партнерства з іншими фінансовими технологіями (FinTech) та іншими компаніями для надання клієнтам додаткових послуг та можливостей. Наприклад, це може включати інтеграцію з бухгалтерськими програмами або системами електронного обліку.

Ці інновації допомагають покращити доступ до фінансування та спрощують фінансовий процес для малого та середнього бізнесу, що важливо для стимулювання економічного зростання та розвитку підприємництва.

У сучасних умовах, коли малий і середній бізнес в Україні потребує суттєвої фінансової підтримки, платформи Peer-to-Peer (P2P) можуть стати ефективним інструментом кредитування, що дозволить створити альтернативу традиційним банкам. У світі системи P2P і P2B вже існують, вони стандартизовані та успішно використовуються для підтримки економіки. P2P-кредитування розглядається як одна з форм інвестування, яка швидко розвивається і не вимагає участі традиційних фінансових установ, але вона залишається в правовому вакуумі через відсутність спеціальних нормативно-правових актів, які б визначали її правовий статус, права, обов'язки, відповідальність та гарантії для учасників взаємного фінансування.

Аналіз становлення системи P2P-кредитування в деяких країнах, таких як Велика Британія, США, Китай, Швеція, Німеччина, Іспанія, Естонія, показав, що за кордоном ця система знаходиться в постійному розвитку. Результати дослідження вказують на потенціал розвитку P2P-кредитування в Україні. В роботі наведено ключові пропозиції для прискорення розвитку цього виду

кредитування: створення стабільної та ретельно проробленої нормативно-правової бази; подальше підвищення фінансової грамотності населення (зокрема, стосовно P2P-кредитування); створення стимулів для співпраці між традиційними фінансовими установами та платформами P2P з метою підвищення рівня кооперації та взаємодії на фінансовому ринку.

Україна має кілька прикладів P2P-кредитування. Першим із них була платформа Credery, створена в 2010 році компанією IVEKSE Innovation Ventures, в рамках проєкту спільного фінансування з Credery.com. За рік на платформі було видано понад 5 000 доларів США кредитів. Пізніше, платформа Credery була інтегрована в систему MoneXu. Проте, у 2016 році ця послуга припинилася через банкрутство "Фідобанку," який був емітентом електронних грошей MoneXu.

У березні 2016 року ПриватБанк запустив власну платформу P2P-кредитування для інвестиційних послуг у співпраці з Mastercard. Ця послуга комбінувала технології P2P і роздрібного кредитування. ПриватБанк виступав регулятором та оператором P2P кредитних послуг, дозволяючи інвесторам самостійно вибирати об'єкти інвестування з урахуванням власних вподобань. Інвестори могли вкладати гроші в ризиковані депозити та отримувати 23% річних. Мінімальна інвестиція становила 1000 гривень, а максимальна сума кредиту обмежувалася 300 000 гривень з річною відсотковою ставкою в 28,8%. Ця послуга спрямовувалася на підтримку розвитку малого бізнесу, такого як кав'ярні, магазини одягу тощо, через прийом замовлень для отримання оплати. Щоб захистити інвесторів, ПриватБанк діяв як гарант і обіцяв рефінансувати платежі позичальників, якщо вони не повертали їх вчасно. Програма стала дуже популярною і сформувала кредитний портфель на 5 мільярдів гривень.

Але в лютому 2017 року, після націоналізації ПриватБанку, під порадою Національного банку України, обслуговування цієї послуги було припинено, а кошти та зобов'язання інвесторів були перенесені на баланс банку у формі звичайних депозитів і кредитів.

У результаті проведеного дослідження P2P-кредитування було виявлено, що ця інновація в галузі фінансових технологій впливає на кредити, які

надаються традиційними кредитними посередниками, такими як банки. Загальна інформація підтверджує важливу роль фінансових інновацій у зменшенні недосконалостей на кредитному ринку.

P2P-платформи мають переваги над традиційними банківськими кредитами, такі як зниження процентної ставки, підвищення швидкості та зручності отримання кредитів, а також сприяння фінансовій доступності.

Аналіз факторів, які можуть сприяти прискореному росту сегмента P2P в Україні, показав, що як внутрішні, так і зовнішні чинники, включаючи технологічні переваги та нові бізнес-ідеї, сприяють розвитку цього сегмента. Крім того, специфічне трактування законодавством і нормативними актами визначають сприятливі умови для розвитку P2P-кредитування в Україні.

Для подальшого розвитку P2P-кредитування в Україні важливо підвищити фінансову грамотність населення та сприяти співпраці традиційних фінансових установ із краудфандинговими платформами з метою підвищення рівня співпраці та взаємодії учасників фінансового ринку.

Доцільно було б порівняти рейтинг країн по впровадженню та успіху інновацій.

Таблиця 3.1

Порівняння рейтингу країн по впровадженню та успіху інновацій (2019-2023рр.)

Країна	Ранг				
	2019	2020	2021	2022	2023
Швейцарія	1	1	1	1	1
Швеція	2	2	2	3	2
США	3	3	3	2	3
Нідерланди	4	5	6	5	7
Великобританія	5	4	4	4	4
Україна	47	45	49	57	55

З таблиці 3.1 видно, що в області інновацій лідерство зберігається у країнах, таких як Швейцарія, Швеція, Сполучені Штати Америки, Нідерланди та Сполучене Королівство. Україна в 2019 році займала 47-те місце, в 2020 році піднялася на 45-е місце, але в 2021 році впала на 49-те місце. У 2022 році ми спостерігали подальше

зниження до 57-го місця, і в 2023 році Україна відіграла кілька позицій, піднявшись на 55-те місце. Ця негативна динаміка була викликана наслідками економічної кризи, яка настала внаслідок війни з РФ.

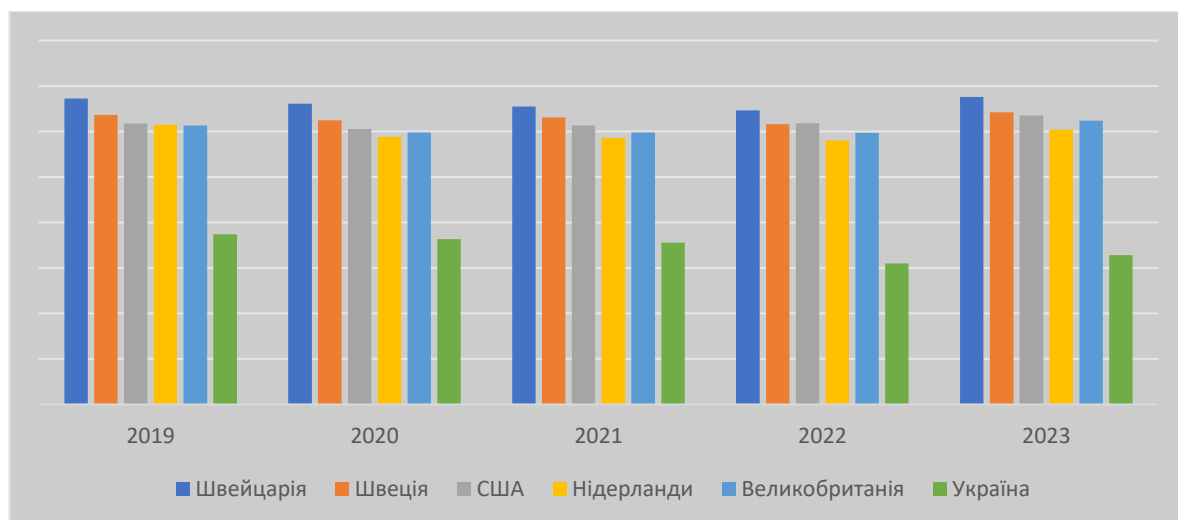

Рис. 3.1 Глобальний індекс інновацій

У країнах, які займають провідні позиції у впровадженні та успіху інновацій, малий та середній бізнес розвивається значно швидше та успішніше. Інновації в бізнес-моделях можуть допомогти МСБ отримати переваги в умовах швидко цифровізуючоїся економіки та розширити їхні можливості доступу до кредитів. Для цього необхідно створити відповідне нормативне середовище для розвитку фінансових технологій. Розробка ефективних регуляторних режимів має вирішальне значення в цьому процесі.

Висновки до третього розділу

Висновок до розділу "Інновації та напрямки підвищення ефективності банківської системи в сфері підтримки малого та середнього бізнесу" важливий для розуміння та розвитку банківської галузі як ключового чинника підтримки економічного зростання та сталого розвитку.

На підставі аналізу цього розділу можна зробити кілька ключових висновків:

1. Інновації грають важливу роль у підвищенні ефективності банківської системи, особливо в контексті підтримки малого та середнього бізнесу. Впровадження нових технологій, фінансових інструментів та сервісів дозволяє банкам підбадьорити конкурентоспроможність та покращити обслуговування клієнтів.
2. Національні та міжнародні регулятори грають важливу роль у створенні сприятливого середовища для інновацій в банківській сфері. Правильна регуляція та нагляд допомагають забезпечити стабільність та довіру до фінансової системи.
3. Зростання популярності фінансових технологій (FinTech) та цифрових платіжних систем відкриває нові можливості для банків у підтримці малого та середнього бізнесу. Вони дозволяють більш швидко та ефективно надавати фінансові послуги та прискорюють процеси прийняття рішень.
4. Важливим напрямком є розвиток екологічності та соціальної відповідальності в банківській діяльності. Банки все більше усвідомлюють вплив своїх дій на навколишнє середовище та суспільство, та шукають способи підтримки проектів, спрямованих на збереження природних ресурсів та соціальний розвиток.

5. Важливою задачею є підвищення фінансової грамотності серед малого та середнього бізнесу, щоб підприємці могли краще розуміти фінансові інструменти та вибирати найбільш вигідні рішення для свого бізнесу.

У цілому, інновації та підтримка малого та середнього бізнесу в банківській системі є ключовими факторами у підтримці економічного розвитку та сталого зростання. Дії банків та регуляторів на цьому шляху важливі для створення сприятливого середовища для бізнесу та підвищення ефективності фінансової системи в цілому.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження визначено важливі аспекти взаємодії між банківською системою і сектором малого та середнього бізнесу. Для досягнення цієї мети було розглянуто та проаналізовано різні теоретичні та практичні аспекти у трьох розділах.

У першому розділі були представлені фундаментальні поняття та характеристики малого та середнього бізнесу, а також роль банківської системи у підтримці цього сектора.

У другому розділі було проведено аналіз сучасного стану малого та середнього бізнесу в Україні, досліджено фінансово-кредитні інструменти банківської системи для підтримки цього сектора, і розглянуто вплив кризових явищ в економіці на фінансову підтримку малого та середнього бізнесу.

У третьому розділі проаналізовано міжнародний досвід впливу банківської системи на підтримку малого та середнього бізнесу під час економічних криз, виокремлено проблеми банківської системи у сфері підтримки малого та середнього бізнесу, і розглянуто інноваційні підходи та напрямки для підвищення ефективності банківської системи.

Загальний висновок полягає в тому, що взаємодія банківської системи і малого та середнього бізнесу є ключовою для сталого економічного розвитку. Це дослідження надає глибокий і докладний аналіз цієї взаємодії та пропонує інноваційні рішення для підвищення ефективності цього партнерства.

Проаналізовані теоретичні концепції та практичні аспекти підтримки малого та середнього бізнесу банківською системою під час економічних криз вказують на те, що в цій сфері існують як важливі досягнення, так і незважаючи на це проблеми. Робота відзначає, що банки грають ключову роль у фінансуванні та підтримці малого та середнього бізнесу, але при цьому існують значні

виклики, пов'язані з доступністю фінансування, ризиками кредитування, а також ефективністю та інноваційністю фінансових інструментів.

Звітність АТ КБ "Приватбанк" була піддана докладному аналізу у даному дослідженні з метою визначення факторів, що впливають на підтримку малого та середнього бізнесу через банківську систему. Цей аналіз включав оцінку доступності кредитів для МСБ, величину процентних ставок, умов погашення кредитів, рівень ризиків та інші параметри, які впливають на сектор МСБ через банківську систему.

На основі аналізу звітності АТ КБ "Приватбанк", зроблено ряд важливих висновків щодо покращення банківської системи та кредитування малого та середнього бізнесу:

1. Покращення доступності фінансування для МСБ: Аналіз звітності вказує на необхідність розширення програм та продуктів, спрямованих на МСБ. Це може включати зниження порогових показників для отримання кредитів або запуск спеціалізованих програм для стартапів та інноваційних підприємств.
2. Оптимізація процентних ставок та умов погашення: Результати аналізу свідчать про необхідність перегляду процентних ставок та умов погашення кредитів для МСБ. Зменшення високих процентних ставок або надання більш гнучких умов погашення може стимулювати активніше кредитування.
3. Зменшення ризиків: аналіз може також вказувати на важливість зменшення ризиків, пов'язаних з кредитуванням МСБ. Вдосконалення процедур кредитування, оцінки кредитоспроможності, моніторингу та управління ризиками може підвищити надійність кредитування.
4. Застосування інновацій: Результати аналізу підкреслюють важливість інноваційних підходів до кредитування МСБ. Використання фінансових технологій (FinTech) та цифрових рішень може полегшити процеси кредитування та зробити їх більш ефективними.

Зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу надає цінні вказівки для можливих напрямів розвитку в Україні. Деякі з цих напрямів включають:

- 1) Гарантування кредитів: Забезпечення гарантій на кредити може знизити ризик для банків і змусити їх більше і надавати кредити малому бізнесу. Це може включати державні програми гарантування або публічно-приватні партнерства.
- 2) Субсидування відсоткових ставок: Державні субсидії для зниження вартості кредитів можуть стимулювати попит на кредити серед підприємців.
- 3) Сприяння розвитку окремих сегментів фінансового ринку: Розвиток спеціалізованих фінансових інструментів для підтримки малого бізнесу, таких як мікрофінансові установи або краудфандингові платформи, може покращити доступ до фінансування для малих підприємств.
- 4) Цифрове кредитування: Використання цифрових технологій, таких як мобільні додатки, для спрощення процесу отримання кредиту може полегшити доступ до фінансування для малих підприємств.
- 5) Цифрова трансформація малого бізнесу: Поширення цифрових технологій у малому бізнесі допомагає підприємцям знаходити нові бізнес-моделі та розвивати свою діяльність. Це включає в себе електронну комерцію, соціальні медіа, мобільні технології та інші інновації.
- 6) Краудфандинг: Залучення грошей від широкої громадськості через краудфандинг може стати додатковим джерелом фінансування для малого бізнесу. Цей метод може бути ефективним для фінансування інноваційних проектів та стартапів.

Важливою частиною успіху будь-яких заходів щодо фінансової підтримки малого бізнесу є створення чітких і стабільних нормативно-правових рамок, які сприятимуть розвитку цих ініціатив та захисту прав інвесторів і підприємців.

За результатами проведеного дослідження зроблені важливі висновки та пропонуються ряд рекомендацій для покращення взаємодії між банківською системою і малим та середнім бізнесом, зокрема за допомогою інноваційних підходів. Ці рекомендації можуть бути корисні для банківських установ, регуляторів та підприємців, які працюють у сфері фінансів та підтримки МСБ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А.С., Марич М.Г., Попова Л.В. Кредитне забезпечення інноваційного розвитку економіки банківськими установами в Україні. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. 2019. № 2 (18). С. 181-189.
2. Бізнес-дія URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/indeks-nastroiv-malogo-biznesu-za-2022-rik-rezultati-opituvanna> (дата звернення: 06.11.2023).
3. Біла книга. Політика розвитку МСБ в Україні. Як реалізувати потенціал малого та середнього підприємництва в Україні. Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. К., 2015. С.12. URL: http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/whitebook_sme2015.pdf (дата звернення: 25.10.2023).
4. Внутрішня регламентація облікових процедур в інформаційній системі малого підприємства А. С. Крутова. URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/1656/1542> (дата звернення: 25.10.2023).
5. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози пост пандемічного розвитку міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=207b0ea0-8a87-48ac-b332-42732e4021b9> (дата звернення: 25.10.2023).
6. Матеріали науково-практичної студентської конференції / 12 травня 2020 р., м. Київ / Упоряд. : Фурашев В. М., Петряєв С. Ю.– Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». *Вплив пандемії коронавірусу covid-19 на права, свободи і безпеку людини в інформаційній сфері*. 2020. – 196 с.
7. Глобальний Інноваційний Індекс URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).

8. Господарський кодекс України Розділ I, Глава I, Стаття 3; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>; (дата звернення: 25.10.2023).
9. Гудзь О. Є. Банківське кредитування інноваційного розвитку підприємств: можливості та ризики. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 1. С. 12-19.
10. Державна служба статистики України URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm (дата звернення: 25.10.2023).
11. Державна служба статистики України ОЕСР 2018 р. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Enterprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>
12. Державна фінансова підтримка розвитку малих підприємств / В. В. Подплетній. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 27. С. 65-75.; URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2015_27_10 (дата звернення: 25.10.2023).
13. Державні фінансові інструменти підтримки розвитку малого та середнього підприємництва в Україні Борисенко О.П., д.держ.упр., проф., УМСтаФ, м. Дніпро;
14. Дубина М. В., Жаворонок А. В., Савчук Д. Г. Світовий досвід розвитку пірингового (P2P) кредитування. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 45. С. 145-151.
15. Завадська Д. В. Банки у фінансуванні інноваційного розвитку економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит". Одеса, 2019. 39 с.
16. Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
17. Закон України Про надання допомоги застрахованим особам на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з

- метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1358-20#Text>; (дата звернення: 25.10.2023).
18. Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>; (дата звернення: 25.10.2023).
19. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні т. в. Гончарук, учений секретар, к. е. н., доцент кафедри аграрного менеджменту факультету менеджменту та права Вінницького національного аграрного університету URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5772>; (дата звернення: 25.10.2023).
20. Заруцька О. П., Синюк А. О. Міжнародний досвід та вітчизняна практика розвитку платформ Р2Р кредитування: проблеми та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 11. Ч. 1. С. 118-123.
21. Звіт про фінансову стабільність НБУ URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4; (дата звернення: 25.10.2023).
22. Звітність АТ КБ Приватбанк URL: https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf; (дата звернення: 01.11.2023).
23. Індекс сприйняття корупції 2017 р. в Україні URL: <https://tiukraine.org/research/indexs-korupsiyi-cpi-2017/> (дата звернення: 26.10.2023).
24. Інноваційний розвиток підприємства: *Навчальний посібник*. Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочиляс С. М. *Інноваційний потенціал підприємства* Тернопіль. 2015. С.137-151. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/handle/316497/684> (дата звернення: 26.10.2023).

25. Інфляційний звіт НБУ 2018. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185; (дата звернення: 26.10.2023).
26. Квасниця О.В. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах. *Світ фінансів*. 2012. №2. С. 177-187.
27. Концепти інноваційного розвитку підприємництва : кол. моногр. Храпкіна В. В., Солоха Д. В., Беякова О. В. та ін. Київ, 2018. 263 с.
28. Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки; URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/227606/227452> (дата звернення: 01.11.2023).
29. Кузьмук І. Я., Губатюк І. В. Зарубіжний досвід формування регуляторного механізму Р2Р-кредитування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2018. Вип. 10. Ч. 2. С. 62-65. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_2_2018ua/15.pdf
30. Мацелюх Ю. В. Р2Р-кредитування як інноваційний інструмент розвитку кредитного ринку: зарубіжний досвід і можливості для України. *Бізнесінформ*. 2022. № 9.
31. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність, зб. наук. пр. XVIII (XXX) Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 берез. 2022 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 144 с.
32. Міжнародні аспекти монетарного регулювання економіки в період пандемічної кризи. Секція 6. Глобальні тренди сучасного банківського та страхового бізнесу. Олександр Дзюблюк. д-р екон. наук, професор. Західноукраїнський національний університет, 2021, м. Тернопіль, Україна
33. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Міца В. В. Малий бізнес як суб'єкт економічної системи регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20(2). с. 123-126;

34. Міністерство економіки України URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>; (дата звернення: 26.10.2023).
35. Міністерство освіти і науки URL: <https://mon.gov.ua/ua>; (дата звернення: 26.10.2023).
36. Міністерство соціальної політики URL: <https://www.msp.gov.ua/>; (дата звернення: 26.10.2023).
37. Кміть В. М., Падура А. В. Державна підтримка суб'єктів малого підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12660?mode=full> (дата звернення: 26.10.2023).
38. Міхель Р. В. Роль малого та середнього підприємництва в економіках Польщі та України Випуск 22, частина 2 • 2018; С.124-128 *Науковий вісник Ужгородського національного університету*; URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24367> (дата звернення: 26.10.2023).
39. Національний банк України; URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/COVID19>; (дата звернення: 27.10.2023).
40. Нечивілова Н. І. Концептуальне осмислення базових категорій підприємницької діяльності «малий бізнес», «мале підприємництво», «мале підприємство». *Вісник Національного технічного університету*. 36. наук. пр. темат. вип.: *Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2011. № 26. С. 148-155.
41. Огляд банківського сектору. Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BR12_ua.pdf?v=4 (дата звернення 28. 10. 2023).
42. Підтримка бізнесу URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>; (дата звернення: 01.11.2023).
43. Презентація результатів індексу настроїв малого бізнесу за 2020 рік URL: <https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2021/03/Doslidzhennya-YEBA-small-business-index-2021.pdf>; (дата звернення: 01.11.2023).

44. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/0c2c7b7dd7baf484748be656b745b411.pdf>; (дата звернення: 01.11.2023).
45. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва О. І. Тимченко, URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf; (дата звернення: 01.11.2023).
46. Проблеми фінансування інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: державні гарантії та їх значення УДК 334, 336, с.30-33; (дата звернення: 01.11.2023).
47. Програми підтримки бізнесу URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>.; (дата звернення: 01.11.2023).
48. Розвиток державної програми "Доступні кредити 5-7-9 %" у фокусі уваги засідання Ради з фінансової стабільності НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok--derjavnoyi-programi-dostupni-krediti-5-7-9--u-fokusi-uvagi-zasidannya-radi-z-finansovoyi-stabilnosti>; (дата звернення: 01.11.2023).
49. Роль банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні, Всеукраїнська наукова конференція молодих учених і науково-педагогічних працівників УНУС, 20 травня 2021 р.
50. Роль малого та середнього бізнесу в економіці держави [Секція 1. Економіка, організація і управління підприємствами, галузями, комплексами. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/26_1_2018/18.pdf;
51. Роль та місце малого бізнесу в економіці України та світу/ А. Р. Козак, Л. Л. Гевлич УДК 657: 334.722.1 URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11281/11171>. (дата звернення: 01.11.2023).
52. Світовий банк URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>; (дата звернення: 01.11.2023).
53. Світовий бізнес: *Навч. посібник* / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2012. 498 с.

54. Світовий досвід антикризового регулювання в зарубіжних країнах Н. А. Плешакова, УДК 336.02, м. Київ URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4332>. (дата звернення: 01.11.2023).
55. Семенча І.Є. Управління банківським кредитуванням малого та середнього бізнесу. *Ефективна економіка*. 2017. №10 [Електронний ресурс] : Режим доступу: : (дата звернення: 01.11.2023).
56. Актуалізація проблеми розвитку малого підприємництва в Україні, Гончаренко Тетяна Ігорівна, Соціально-гуманітарний вісник 2018, випуск 24, Луганський національний аграрний університет.
57. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (18 лютого 2021 року). Луцьк 2021.
58. Статистичний збірник «Україна у цифрах, 2020» / Відпов. за випуск О. А. Вишневська. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf
59. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/reform%20office/01_strategy_ukr.pdf; (дата звернення: 01.11.2023).
60. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=153cbc70-9f02-48bd-b1f8-3e39c25d965e>; (дата звернення: 01.11.2023).
61. УДК 336.77, 336.71 Проблеми кредитування зовнішньоекономічної діяльності малого та середнього бізнесу; Журнал науковий огляд № 9(62), 2019;
62. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т.1.: Управління ризиками базових банківських операцій. А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва,

- С.М. Козьменко та ін. / за ред. А.О. Єпіфанова і Т.А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283с.
63. Фінансові інструменти підтримки діяльності підприємств в умовах війни в Україні; Міжнародні економічні відносини та світове господарство URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-12> (дата звернення: 01.11.2023).
64. Фінансові інструменти підтримки інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу в Україні Ю. В. Василенко, О. С. Коваленко, О. О. Свириденко, Ефективна економіка № 12, 2016 УДК 336.63 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5333> (дата звернення: 01.11.2023).
65. Фінансові інструменти підтримки суб'єктів інфраструктури малого бізнесу в регіоні; Данилейчук Руслан Богданович, УДК 332.025.12, 2018, Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7004/1/62.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).
66. Фінансово-економічні механізми розвитку підприємництва: теоретичний та практичний аспекти: *Збірник тез за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених* (25 – 26 листопада 2021 р.). Дніпро: НМетАУ, 2021. 310 с.
67. Чечоткін В. В., Пристемський О. С. Альтернативне кредитування в аграрному секторі економіки України: Р2Р-кредитування фермерів. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 98-103.

ДОДАТКИ ДОДАТОК А

8 Кредити та аванси клієнтам

<i>У мільйонах українських гривень</i>	31 грудня 2018 р.	31 грудня 2017 р.	31 грудня 2016 (перераховано)
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	212 795	185 575	191 139
Кредити юридичним особам	5 648	3 330	2 639
Кредити фізичним особам – кредитні картки	45 314	30 354	19 749
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	12 923	9 130	9 045
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4 193	3 144	1 069
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	332	264	264
Кредити фізичним особам – інші кредити	672	660	1 054
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	8 251	4 210	2 494
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	710	191	307
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	654	197	164
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	248	126	-
Придбані/створені знецінені кредити	196	-	-
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	291 936	237 181	227 924
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки/резерв на зменшення корисності кредитів	(241 796)	(198 846)	(195 308)
Всього кредитів та авансів клієнтам	50 140	38 335	32 616

ДОДАТОК Б

8 Кредити та аванси клієнтам*У мільйонах українських гривень***31 грудня 2020 р.****31 грудня 2019 р.**

Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	164 332	210 579
Кредити юридичним особам	5 509	6 250
Кредити фізичним особам – кредитні картки	40 609	51 890
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	9 566	11 467
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	3 500	4 148
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	35	250
Кредити фізичним особам – інші кредити	129	498
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	6 859	8 555
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	1 052	1 152
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	588	742
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	517	418
Придбані/створені знецінені кредити	76	94
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	232 772	296 043
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	(177 751)	(236 499)
Всього кредитів та авансів клієнтам	55 021	59 544

ДОДАТОК В

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"

8 Кредити та аванси клієнтам

У мільйонах українських гривень

31 грудня 2022 р.

31 грудня 2021 р.

Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	167 931	163 513
Кредити юридичним особам	5 340	4 091
Кредити фізичним особам – кредитні картки	46 593	45 314
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	3 912	9 858
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	3 880	5 343
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	328	394
Кредити фізичним особам – інші кредити	26	83
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	21 311	11 903
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	364	735
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	162	267
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	649	1 067
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	250 496	242 568
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	(182 412)	(174 350)
Всього кредитів та авансів клієнтам	68 084	68 218

ДОДАТОК Н

Global Innovation Index
2023 rankings

GII rank	Economy	Score	Income group rank	Region rank	GII rank	Economy	Score	Income group rank	Region rank
1	Switzerland	67.6	1	1	67	Bahrain	29.1	46	9
2	Sweden	64.2	2	2	68	Mongolia	28.8	7	13
3	United States	63.5	3	1	69	Oman	28.4	47	10
4	United Kingdom	62.4	4	3	70	Morocco	28.4	8	11
5	Singapore	61.5	5	1	71	Jordan	28.2	16	12
6	Finland	61.2	6	4	72	Armenia	28.0	17	13
7	Netherlands (Kingdom of the)	60.4	7	5	73	Argentina	28.0	18	6
8	Germany	58.8	8	6	74	Costa Rica	27.9	19	7
9	Denmark	58.7	9	7	75	Montenegro	27.8	20	36
10	Republic of Korea	58.6	10	2	76	Peru	27.7	21	8
11	France	56.0	11	8	77	Bosnia and Herzegovina	27.1	22	37
12	China	55.3	1	3	78	Jamaica	27.1	23	9
13	Japan	54.6	12	4	79	Tunisia	26.9	9	14
14	Israel	54.3	13	1	80	Belarus	26.8	24	38
15	Canada	53.8	14	2	81	Kazakhstan	26.7	25	3
16	Estonia	53.4	15	9	82	Uzbekistan	26.2	10	4
17	Hong Kong, China	53.3	16	5	83	Albania	25.4	26	39
18	Austria	53.2	17	10	84	Panama	25.3	48	10
19	Norway	50.7	18	11	85	Botswana	24.6	27	3
20	Iceland	50.7	19	12	86	Egypt	24.2	11	15
21	Luxembourg	50.6	20	13	87	Brunei Darussalam	23.5	49	14
22	Ireland	50.4	21	14	88	Pakistan	23.3	12	5
23	Belgium	49.9	22	15	89	Azerbaijan	23.3	28	16
24	Australia	49.7	23	6	90	Sri Lanka	23.3	13	6
25	Malta	49.1	24	16	91	Cabo Verde	23.3	14	4
26	Italy	46.6	25	17	92	Lebanon	23.2	15	17
27	New Zealand	46.6	26	7	93	Senegal	22.5	16	5
28	Cyprus	46.3	27	2	94	Dominican Republic	22.4	29	11
29	Spain	45.9	28	18	95	El Salvador	21.8	17	12
30	Portugal	44.9	29	19	96	Namibia	21.8	30	6
31	Czech Republic	44.8	30	20	97	Bolivia (Plurinational State of)	21.4	18	13
32	United Arab Emirates	43.2	31	3	98	Paraguay	21.4	31	14
33	Slovenia	42.2	32	21	99	Ghana	21.3	19	7
34	Lithuania	42.0	33	22	100	Kenya	21.2	20	8
35	Hungary	41.3	34	23	101	Cambodia	20.8	21	15
36	Malaysia	40.9	2	8	102	Trinidad and Tobago	20.7	50	15
37	Latvia	39.7	35	24	103	Rwanda	20.6	1	9
38	Bulgaria	39.0	3	25	104	Ecuador	20.5	32	16
39	Türkiye	38.6	4	4	105	Bangladesh	20.2	22	7
40	India	38.1	1	1	106	Kyrgyzstan	20.2	23	8
41	Poland	37.7	36	26	107	Madagascar	19.1	2	10
42	Greece	37.5	37	27	108	Nepal	18.8	24	9
43	Thailand	37.1	5	9	109	Nigeria	18.4	25	11
44	Croatia	37.1	38	28	110	Lao People's Democratic Republic	18.3	26	16
45	Slovakia	36.2	39	29	111	Tajikistan	18.3	27	10
46	Viet Nam	36.0	2	10	112	Côte d'Ivoire	18.2	28	12
47	Romania	34.7	40	30	113	United Republic of Tanzania	17.4	29	13
48	Saudi Arabia	34.5	41	5	114	Togo	16.9	3	14
49	Brazil	33.6	6	1	115	Nicaragua	16.9	30	17
50	Qatar	33.4	42	6	116	Honduras	16.7	31	18
51	Russian Federation	33.3	7	31	117	Zimbabwe	16.5	32	15
52	Chile	33.3	43	2	118	Zambia	16.4	4	16
53	Serbia	33.1	8	32	119	Algeria	16.1	33	18
54	North Macedonia	33.0	9	33	120	Benin	16.0	34	17
55	Ukraine	32.8	3	34	121	Uganda	16.0	5	18
56	Philippines	32.2	4	11	122	Guatemala	15.8	33	19
57	Mauritius	32.1	10	1	123	Cameroon	15.3	35	19
58	Mexico	31.0	11	3	124	Burkina Faso	14.5	6	20
59	South Africa	30.4	12	2	125	Ethiopia	14.3	7	21
60	Republic of Moldova	30.3	13	35	126	Mozambique	13.6	8	22
61	Indonesia	30.3	5	12	127	Mauritania	13.5	36	23
62	Iran (Islamic Republic of)	30.1	6	2	128	Guinea	13.3	9	24
63	Uruguay	30.0	44	4	129	Mali	12.9	10	25
64	Kuwait	29.9	45	7	130	Burundi	12.5	11	26
65	Georgia	29.9	14	8	131	Niger	12.4	12	27
66	Colombia	29.4	15	5	132	Angola	10.3	37	28

Source: Global Innovation Index Database, WIPO, 2023.

Note: For an explanation of classifications, see Economy profiles, endnote 1.

High-income
Upper middle-income
Lower middle-income
Low-income

Europe
Northern America
Latin America and the Caribbean

South East Asia, East Asia, and Oceania
Northern Africa and Western Asia
Sub-Saharan Africa
Central and Southern Asia